

PE CHURASQAKUNA

(Créditos)

- **Rurasqapa Sutin: “Pablo Nerudapaq Hatun Yupaychay”**
 - **Qillqaq: Alfred Asís**
- **Llimp'iyykuna, Fotokunakuna, Ruray, Chura-churaq, Limp'iichiy: Alfred Asís.**

Wiñay Puriy

(Recorrido de Vida)

Kay p'anqaqa kawsaypa huk puririyinmi, mana tukukuq hanaq pacha pataman, rimaykunawan, rikch'aykunawan, sunqupa misk'iyninwan rurasqa puriy. (Este libro es un recorrido de vida, hacia un horizonte sin fin, un viaje hecho de palabras, imágenes y emociones.)

Sapa p'anqaqa Nerudapa sunqunman kichasqa tuqumi, paypa ukhu kawsayninman, urqukunapi, quchakunapi, rit'i pachakunapi pakakusqa k'uchikuyninman. (Cada página es una ventana abierta al alma de Neruda, a su naturaleza profunda, a sus voces escondidas en montañas, mares y glaciares.)

Alfred Asís, Isla Negra

Chile

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

PE PABLO NERUDAPAQ HATUN YUPAYCHAY

(Homenaje a Pablo Neruda)

Kayqa Alfred Asís-pa rurasqanmi.

Ruwaykunaqa huk p'anqapa rakinpas, 13 kaqkunata Cuba llaqtayuq taki-qillqaq Eric Cobas takiykunawanmi uyarinakun. (Obras que además de ser parte de un libro, 13 son musicalizadas y cantadas por el canta autor Eric Cobas de Cuba.)

2

2025-A-5202

PE RURAYNIN, LIMP'IICHIYNIN

(Edición, Publicación)

(Alfred Asís Ferrando)

WAQAYCHAY WILLAKUY

(Advertencia)

Kay p'anqapa tukuy rakinga, ñawpaq rikch'ayninpas chura-churasqa, mirachikuyta, waqaychakuyta, kachayta atinmi, illari-ñanwan, q'apana-ñanwan, makina-ñanwan, k'anchay-ñanwan, ichaqa uyarichiywan utaq fotocopiawanpas, sapaq qillqaqpa saqillayninwanlla, kay rurasqapa sunquntin rikch'ayninpas allin waqaychasqa.

(Todas las partes de este libro, incluyendo el diseño de la cubierta, puede reproducirse, almacenarse o transmitirse por medio, eléctrico, químico, mecánico, óptico, de grabación o fotocopia, con el permiso del autor respetando el contenido y toda su estructura.)
Limp'iichinapaq mana hark'asqa.
(Libre para imprimir.)

Sichus kaywan qullqi paqarisqa, chay qullqitaqa Qillqa yachaywan Kawsayta (Literatura y Cultura) hatunchanapaq mañakuyku, tukuy pachapa llaqtankunapi yachaqaqkunapa wiñayninpaq.

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

(Si este generara algún recurso económico, se pide que este sea usado en la Literatura y Cultura para el desarrollo de los alumnos de los pueblos del mundo.)

Isla Negra, mayo 2025

poeta@alfredasis.cl (©) 2024-S-507

www.alfredasis.cl

PE ALFRED ASÍSPA HAWAQ RIMAYNIN

(Poesía de Alfred Asís)

*Kayqa “**Waranqa Hawaq Rimaykuna***

Pablo Nerudapaq” 2011

watapaq rurasqam. (Realizada para los

“Mil poemas a Pablo Neruda” año 2011.)

PE "HOMENAJE A PABLO NERUDA"

PA ÑAWPA RIMAYNIN

(Prólogo de "Homenaje a Pablo Neruda")

HAWAQWAN HAWAQMAN

(DE POETA A POETA)

Qillqaq: *Fidel Alcántara Lévano* (Por: *Fidel Alcántara Lévano*) *Perú*

Nerudataqa anchata yupaychanchik, mana tukukuq, mana atipana yachayninwan kawsayninta kamarimusqanrayku. Chay yachayqa manan qhipakuyta atinchu.

Alfred Asís, payqa "Encuentro con Pablo Neruda" sutiyaq qillqanpi, mana watayuq, mana pacha tupuyuq hawaq kawsayninpi, Nerudapaq panantin haywayninta ruran. Pacha-uywawan tukuy sunqunwan, musuqyachiq saphiyukunawan, Nerudapa mana aypana hawaq kawsayninman pachanpa kusikuyninwan yuyayninkunata wiñaypaq churayta munan.

Alfredqa, mana tukukuq versukunata t'ikraq, wiñaypaq kawsaypaq kikin p'anqa kasqanrayku. Kay pachapi kawsasqanchikpi, maypichus usqhaylla puriq masinchik kanchik, hawaqkuna hina ukhu sunquyuqmi. Manan kikinpa hatun kayninwanchu, Nerudapa hawaqpa kawsaynin mana tukukuq kasqanrayku, paytaqa tukuy mayman churaykun, chayqa chiqapmi.

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

Chaymi kinsa tawa wayrapatapaspaypa achka llimp'iyuq k'uchikuynin chayamun. Pablopa kawsayninpa tukuy pachapim mast'akuyta munan, ñawinchikpa rikusqanmanta, wanidadniyuq runap mana uyarikusqanmanta aswan karuqman.

Chayrayku Alfredpa sumaq rimayninwan sunqunpa mana atipana waqayninta uyarichin, ñawpaq yuyaypa ch'in kawsayninwan, achka runap maqarinakuyninwan. Chaywanmi tukuy mana t'aqakuna sunquypa misk'iyninkunata paqarichin, sumaq, llimp'iyuq pampata q'aytuchaspa, hanaq pachapa kusikuyninwan runap sunqun hunt'ananpaq. Pablopa, Alfredpa haywayninkunaqa kawsaypa chiqap misk'inmi, mana hark'asqa sunquyuq runakuna kuisqa kawsayta maskhaqpaq. Hatun sunquyuq runakunaq ñawpaqninpi kawsayta t'ikraspaqa, paykunaqa kawsaypa hukllaq t'ikrayninta ñan rikuqmi tukukunku, kawsaypa ñankunata, mosqoykunata, atipanakuykunata qhawaq.

Chay mana chinkaqa yupaykunawan, manchay tutapi ima sumaq kaypipas k'anchaqmi kanqaku, rimaypa mana atipana yachayninmanta yuyaychaspa. Ichaqa, iskay hawaqkunaqa haywayninkuqa wiñaypaqmi, paykunaqa hatun hawaqpa k'anchayninmi.

Asnawanraq, pacha tukukuqmanpas, chay mana wañuq michaqa paypa ñankunata qatiqkunapa llampu puririyinta k'ancharinpa, kawsayta allinpaq chaskispa

hatun kayman aypanankupaq. Alfredqa allinta yachan: aswan allin haywaynintaqa p'anqankunawanmi saqinan, chay p'anqakunaqa sapa tutamanta paqarisqan hina sunqunmanta paqarin.

Mana sayk'uspa p'anqapi kawsayta riman, yuyan, sunquchan, kay pachapi ruwananqa sunquchakuytawan thak kawsayta haywaymi, rimaypa sumaq kayninwan, takiywan, allin yuyaywan. Chayqa huk chiqap takiymi, mana ima pachapas qunqananpaq, mana ima hark'anapas hark'ananpaq paqarisqan rayku, mana hayk'aq wañunanpaq.

YUYAYCHASQA

(RESUMEN)

Alfred Asís Ferrandopa qillqasqan "Encuentro con Pablo Neruda" sutiyuq p'anqa, Nerudata yupaychanapaq rurasqa, huk rak'intaqa Cuba llaqtayuq taki-qillqaq Eric Cobas takiywan, waqayninta churasqan.

Kay ñawpa rimaypa aswan allin yuyaychasqankunaqa kaymi:

Yupaychaywan Riqsiy (*Admiración y reconocimiento*):

Kay p'anqaqa Pablo Nerudapaq ancha ukhu sunquchakuy rikuchiymi, payqa mana atipana hawaqmi kasan.

Alfred Asís, mana watayuq, mana pacha tupuyuq hawaq hina sutichasqa, Nerudapaq panantin haywayninta wiñaypaq waqaychan.

Alfred Asís-pa Rurasqan (*La obra de Alfred Asís*):

"Encuentro con Pablo Neruda" nisqaqa Nerudapa yuyaychasqanta wiñaypaq waqaychayta munan.

Nerudapa hatun kayninta ukhu sunqunwan riqsispa wankikusqanmi.

P'anqaqa "mana tukukuq versukunata t'ikraq" hina sutichasqa.

Nerudapa Kawsaynin (*El legado de Neruda*):

Ñawpa rimayqa Pablo Nerudapa kawsayninpa tukuy pachapi mast'akuyninta rikuchin, hark'anakunata atipaspa sunqunpa ukhuyninman chayan.

Iskay hawaqkunaq rurasqankunaqa "mana hark'asqa sunquyuq runakunaq mana kaqla misk'i mikhuna" hina kasan.

P'anqa Ñan Rikuq hina (*La poesía como guía*):

Nerudapa, Alfred Asís-pa rurasqankunaqa "ñan rikuq micha" hinan kasan, runap puririyninta, mosqoyninkunata, atipanakuykunata qhawaq.

P'anqapa allin kayninqa kawsaypa huk ruwayninmi, sumaq kayman chayanapaqpas.

Alfred Asís-pa Willakuynin (*El mensaje de Alfred Asís*):

Alfred Asísqa p'anqanwan munakunata, thak kawsayta, sumaq kaytapas haywayta munan.

Paypa munasqanqa allin kawsayta tukuy runapaq
astawan allinta paqarichiy.

P'anqanqa wiñaypaq kawsayta munan.

PE HATUN HAWAQ PABLO NERUDAPAQ YUPAYCHAY

(Homenaje al gran poeta Pablo Neruda)

Alfred Asís-pa Rurasqan *(De Alfred Asís)*

Qillqaq: José Hilton Rosa – Brasil

(Por José Hilton Rosa – Brasil)

Alfred Asísqa tukuy yachayninwan, tukuy
sunchakuywanmi Nerudapaq qillqan. Kay p'anqaqa
chiqapmi. Chile suyupi, Isla Negrapa kawsasqanpa
yachay kawsayninpas rikuchikun. Kay p'anqaqa runata
Nerudata riqsinapaq, payta yupaychanapaq rurasqa.

10

NERUDAPAQ HAWAQ RIMAYKUNA

(Poemas en homenaje a Neruda)

Alfred Asísqa hawaqpa yuyayninwanmi
pachamama, sach'akunapas qillqan. Paykuna runawan
rimashanman hinam, chay Nerudapa munakusqan,
yupaychasqan ruwaykuna. Pabloqa allpa qayllapi, tuta-
punchaw kawsasqanmi, huk p'anqa hinam payqa
hatunchasqa.

Payqa Nerudapa kawsayninpi, rurasqanpipas
kawsay rikuyinkunatam yuyarichin. Qillqaq Alfred

Asísqa runakunamanmi Nerudapa hatun hawaq kasqanta willakun. Payqa yachayninwanmi Nerudapa saqisqan yupaychaykunata sumaqta qillqan. Nobel Suñayta qillqayninwan paqarisqa sunqunpa misk'inwan chaskisqanmi. Alfred Asísqa Pablupa rimaykunata ruran. Kikinpa takiykunawanmi versukunapi willakun. Huk hatun yachaysapa runam.

Alfredqa ch'uya sunqunwanmi Pablupa sapa punchaw puririyinkunata willakun, maypichus yupayinkunata saqisqan rikuchispa. Hawaqa sunqunwanmi sapa qillqayta munaywan ruran. Puririq hina, hawaq Alfredqa kay allpapi mana sayk'usqan kasqanta rikuchin. Kawsaypa qhasi kayninwan iñiykunapaq maqanakun. Uchuyuk chakikunawan puririspapas, ñanpi rumikunapa sayk'usqa nanayninta llamp'uyachin. Hanaq pachamanmi ch'uyata purin, mana qhawaqchu imaynam sapa verso, sapa p'anqa, killapa ukhunpi p'achayninpas paqarisqan. Mancharikuq wayra-pachapiqa mana wañuyta munanchu.

11

Huk sumaq, q'uñi t'ikrapa rikch'aynin. Alfredqa chay t'ikrapa sumaq kayninta Pablupa sunqunwan hukllachan. Llamp'u versukunawanmi Pablupa sapa punchaw ruwayninkunata qillqan. Escuela mañakuymán, pachamamapa sinchi kayninpi riynin. Parawan churaykusqa, ichaqa yachaykunata manam

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

saqinchu. Mayuqa Pablo wawaq pukllananpa huk saphiyinmi karqa, rumikunata ch'aqaspa, unu ukhupi uyarispapas. Huk aventurero wawaq ñawinwan.

Alfred Asís qillqan: Pabloqa uraymanyam qillqan. Tukuy puririsqanman, yupaychasqanmanpa mana atipana yachayninmi rikuchikun. Pablupa rikch'ayninqa Alfredpa makinkunapi p'anqamanmi t'ikrakun. Kawsayninpa k'ichininpi qillqan. Isla Negrapa. Puririyinpa qhasi kayninwanmi, maypichus kawsay q'umir, chay allpapi paqarisqa yurakunapas Pabluta chaskinku. Versukunawanmi tukuy chay puriykunata qillqan. Puñusqan cuarto, Pabluta chayaramusqanpi chaskisqa. Alfredqa huk ACRÓSTICO, PABLO NERUDAwanmi chayta willakun. Kay allpa puntapi, kunan parke kashan, Alfred Asís-pa makiyninmanta suñayta chaskiyta atirqani, chayqa Nerudapa allpanpi kawsaywan, kusikuykunawan, achka yachaywan hunt'asqa kawsarqanku qillqaqkunata yupaychanapaq.

Nerudapaq yupaychayta ruraq qillqaqqa warmitam nin. Pablo Nerudapa rikch'ayninmanta aswan hatun sumaq kay. Pablupa rikch'aynin huk barcupi mayupa ununta kusikuywan rikuspa. Alfredqa hawaqpa sunchakuyñinwanmi chayta willakun. Huk p'anqata ruran, ñawikunaman haykuq, allpa puntapi huk ninapacha ruraynin, mayup unu Pablupa ñawinpaq

rirpu hina kasan. Alfredqa munakuy versukunawanmi
 puririrqkunapa, chayaqkunapa, viajero runakunaq
 Nerudapa wasinpa punkunpi tupaykuyta qillqan. Isla
 Negrataqa munakuqkunapa, tiyanapaq,
 waynakuykunapa pakakunankama nin, Pablo Nerudapa
 kawsayninpi munakusqan warmimpi kawsasqanrayku.

Hatun yachaywanmi, Pablupa puririyninkunata
 qillqan. May llaqtakunatas riqsisqa kawsayninpa allin
 pachapi. Kay p'anqapa ñawiriqninpaqmi Pablupa
 familiapa kawsayninmanta willakuykunata qillqan.
 Imaynatas familiaanta sapa punchaw kawsasqa.
 Waqayman churaq sunquchakuykuna. Maykunaman
 chayasqanwan, kawsasqanwan llapikusqan. "Tayta
 Pablo" sutita nin, usqhaylla wañuq ususin Malva
 Marina Trinidad Reyespaq tayta kawsaynin. Huk
 yuyaychasqa tayta kawsay.

PABLUPA QILLQASQANWAN KAWSAYNINPA TUPAYKUNAN

(Lo que escribió Pablo y las conexiones con su vida)

Mapuche allpawan rikuy;
Pachamamawan rikch'ay;
Imaynatam paypa hawaq rimaynin paqarisqa;
Nerudapa Maruri llaqta ñanpi kawsaynin;
Akacia, Nerudapa rurasqanpa testigon hina sach'a;
Quchawan tupay;
Nerudapa saqisqan kawsay;
Isla Negrapí masinkunawan llapikuy.

Más y Más Neruda sutinmanta qhipaman,
Argentina llaqtapi, wak llaqtakunapi puririspá. Huk
puririyipi uchuyllaraq kashaspa fronterakunata riqsisqa.
Mapuche allpakunata, Araucarias suyuta.
Sach'akunamanta murukunata pallan. Chaymantaqa
qillqayta qallarirqa, puririsqan pachamanta willakun.
Alfredqa Nerudapa Santiago llaqtaman qatíykachasqa
kasqanmanta kutimusqanmanta willakun. MARURI
ÑANPA NERUDAN. Maypichus paqarisqanmanta
yuyarispa. MARURI ñanqa Pablo Nerudapa
kawsayninmi waqaychan, maypichus paqarisqa, wawa
kawsayninpas pasasqa. “Te veo Pablo” rimaypi
Alfredqa quchapaq, qucha patakunapaq munakuytam
willakun. Pablupa wawa kawsayninmantaqa TRAIN
paqarisqa. Train makinata, qhilla kallpatapas riqsisqa.

Sach'akuna, k'aspi sach'akunapa chawpinpi.
 “Comienzo de la flor” sutinpi, waytarikuyupa
 willakuynin, sunqunpa llimp'inkuna. Alfredqa
 runakunapa sunqunpi paqarimuspa wiñasqanmanta
 qillqan. Hawaq kasqanmanta yuyaychasqa. “Tú te
 quedaste” – huk Pabluta nin, ñanta qatisqa, allpamanta
 hanaq pachakama kawsayninpa sutinta churaspa.
 Pablupa patanpi churakun. Pablo – runa waqan; Pablo
 – mayu qayllaman hamun; Pablo – urqukunata
 ch'eqtachan; Pablo – qispiywan samakun; Huk chiqap
 Pablo, munakuq hawaq, achka masinkunawan. “Pablo
 y Romeu Murga” – Alfredqa Romeu Murgawan
 qillqaypa k'anchayninpi llapikusqankutam willakun.
 “Madre, no me viste caminar” – Pablupa sunqunman,
 mamapa sunquchakuyñinman haykun. Mamanqa tukuy
 pachapi kawsayninpaqmi. Tukuy pachapi hukllachasqa.
 “Pablo, tus obras y lugares” – Kay p'anqapa
 qillqaqninqa qatiyusqan ch'iwi-ch'iwi ñankunatam
 hatunchan. Paypa rurasqankunaqa wayra pacha
 ruwaykunawan hunt'asqa. Tukuy chayqa hatun hawaq
 Nerudapaq yuyaychasqa karqa. Alfred Asísqa
 versukunawanmi Isla Negrapa masinkunawan winawan
 huñunakuykunata willakun. “Tus ojos, Pablo
 descubriendo” – Pablupa puririsqan ñanta
 rikch'aywanmi rikuchin, lápizpa rurayninmanta aswan
 karuqpi, sunquchakuykunamanta aswan karuqpi.
 Pablumanta tapuykunata versukunawan kutichin.

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

Ch'askakunata, killatapas qhawaylla tukuy chay tapuykunapa kutichayninta tariyta atinchik. “Isla Negra” – kaypi Pabloqa waqaypa, sunquchakuykunapa rurananmi tarisqa. Huk wasi kunankama yuyaykunata, ñawpaq kawsayta waqaychaq. Sunqunpa chhapaqnin hina. Pablo Nerudapa kawsaynin, mana tukukuq, allin yupaykunata sinchichan. Huk sunquchakuy pacha.

Alfred Asísqa kaynata yuyaychan: Pablo Isla Negrapí, waqaypa, sunquchakuykunapa rurananmi. Huk p'anqa Nerudapa mana tukukuq kawsayninpa k'anchayninmanta, chay chayaspa, sunqunpi chaskispa. Kay pachapi, hawaqwan payta yupaychaqkunawan sunqupa tupayninmi hatunchasqa. Punku maypichus quchata, k'anchayta, rimaykunata ruranapaq yuyaykunatapas rikunchik. Nerudapa kawsayninpa Alfredpa sumaq sunquchakuyñinwanmi, Nobel Suñayta chaskisqa qillqaqta yachaywan rurasqanrayku.

16

Pablo Nerudapa hawaq rimayninkunawan, pulitika ruwayninwan, socialista kasqanwanpas riqsisqa. Embajadorpa patanta chaskispa. Alfred Asísqa kay sumaq yupaychaytam hatun masinpaq, qaylla wasi tiyaqninpaq, hawaq Pablo Nerudapaq haywan.

José Hilton Rosa, Brasil

**PE ALFRED ASÍSPA QHAPAQ
WAQAYCHASQANMANTA**

(Del tesoro de Alfred Asís)

Sasalla kachun, astawanmi maqanakusaq. Atipayqa yawarniypa, nanayniypa, waqayniypa qullqin. Mana ruwayqa llapa ñak'ariypa qullqinchá. (Cuanto más cueste, más lucharé. Todo triunfo es a costa de sudor, dolor y lágrimas. Todo fracaso es a costa de no hacer nada.)

Hatun sunquyuq, allin sunquyuq runakunallan sunqunkunamanta paykuna ruranku, mana kamachikuywan, manataq wakpa munayninta chaskispachu. (Solamente los grandes de espíritu y bondadosos del alma sienten, ven y hacen las cosas desde el corazón, y no por obligación ni por influencias ajenas a su voluntad.)

Sapalla, manañam pachayki kanchu, wañuy chayaramusqaykita. (Solo, no tienes tiempo, cuando la muerte te alcanza...)

Isla Negrapa laqa tutayayninga sunqukunata hatun kallpawan kichan. Chaymantam tuta uraykamun, ch'askakunapa, sach'akunapa chawpinpi qillqakunata rikunapaq; musuqyachikun, kawsarikun, miraykun. (Las penumbras de Isla Negra abren los sentidos con

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

fuerza avasalladora. Después cae la noche, que permite ver las letras, entre las estrellas y arboledas; germinando, nutriéndose, generándose.)

Llimp'iqqa hanaq pachapa willakuyninta p'anqamanmi t'ikran, llimp'ikuna yuyayninpi muyuykun, chaymantataq payqa pinqilwanmi chura-churan, huk siq'iwan huk siq'iwanpas waskhanpi kamayta ruran. Hawaqaqa sunqunpa willakuyninta qillqanwan ruran, sunqumantataq p'anqapa kamasqa kayninta paqarichin. (El pintor transforma en poesía el manifiesto del cielo, los colores se revuelven en su mente y, enseguida, él los ordena con el pincel... El poeta pinta en letras el manifiesto de su mente y, desde el alma, origina la creación del poema.)

18

Isla Negraqa tukuy pacha-quchawan, phuyu-quñiwan, yaku-haykuywanpas rurasqam. Sinchi inti haykuyninkunam, q'illu llimp'ikunam, sinchi puka llimp'ikunapas aswan hatunmi. Ch'in kawsaymi, thak kawsaymi, mana imapa, tukuy kaqpa chawpinpi hatun kaypas llamp'ullam. Isla Negraqa tukuy pachapim, llapa runapa sunqunpaq, kkillanmi llapa runapaq. Pablo Nerudapa wasin, huertanpas Isla Negrapim, hanaq pachawan phuyu patakunawanpas. Chiraw killapa manchakuq quchanpi; challwakuna, sirenakuna, qucha suwa barcokunapa ñawpaq

ruwayninkuna. Allpapi, quchapa patanpi; yana rumikuna, aqukuna, rumikunapas. Wayrapi, ch'in kawsaypa hawaq rimaypa chawpinpi uyarinakuykuna. (Isla Negra está hecha de universo y mar, de las neblinas y del caudal... Isla Negra es un escenario universal, de todas las almas, del mundo entero, es de todos por igual. Isla Negra, casa y jardín de Pablo Neruda, junto al cielo y a los mantos de neblina... En el aire, sonidos entre el silencio y la palabra poética.)

Isla Negrappa tukuy intinta upyasaq, chaymantaqa killañam qhipa mikhunapaq qanwan suyaykuwanqa. (Voy a beber todo el sol de Isla Negra y, de postre, la luna me espera contigo.)

Rimaykuna ch'in kawsaypi puriqtin, wayrapi huk pacha thak kawsay samaykuqtin, huk patatam allpapi, hanaq pachapi, kay Isla Negrapi, thak kawsaypa, sinchi munakuypa wasinpi gananchik. (Cuando las voces vagan en silencio, y en el aire se respira la paz de un momento, ganamos un espacio en la tierra, en el firmamento y en este lugar, Isla Negra, casa de paz y amor intenso.)

Pablo, allpata, nanayta, munakuyta, nanaytapas astawan rikurqanki. Huk qillqawan huk qillqawanmi pampakunata allicharqanki, sipaskunata

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

k'ancharqanki, killataq rikuyniykipaq ch'askakunata kicharqan. Ñan chakiyniykikunapa qayllanpi kani, achka yupayniykikunatam sarurqani; Rapa Nuipi qanmanta musikusqani, Machu Picchupi andino hanaq pachawan puyu-chawpi awilukunawanpas qanmanta yachasqani. Kunanqa qanpa kachkisaqña, Isla Negrapa qhipakurqani; ñawita huqariytañam munani, tuta-punchaw huertaykipi rikuyta; punchaw achka runa qhawasqa chayaqkunapa chawpinpi, tutaqa llantukunawanmi qanwan kachkisaq, qan hina, wiñay kawsayniypaqmi qhipakurqani. (Pablo, vislumbraste más de la tierra, más del dolor, más de la pasión y más del dolor... Estuve cerca de tus rumbos, pisé muchas de tus huellas; en Rapa Nui te sentí, en Machu Picchu junto al cielo andino entre nubes y ancestros te percibí. Hoy, ya estoy a tu lado, en Isla Negra me quedé; solo tengo que levantar la vista y te veo en tu jardín noche y día... y, como tú, me quedé por el resto de mi vida.)

Gesfer, Canadá *****

**PE 33 HAWAQ
RIMAYKUNA WAN
CH'UYANCHASQAKUNA**

PABLO

*Araukaria sach'akunam
qanta puriykuqta*

*rikurqanku k'allmakunankutam ink'ispa llantuyta
qurqanku hatun piñun muruta rikuchirqanku. Sach'apa
uranpi Araukana allpa patanpi pampa Tutantin
purirqanki payta musikusqanki. Punchaw purirqanki
qayllayki kasqa.*

21

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay Alfred Asís-pa hawaq rimayninqa, hukllata
"PABLO" sutichasqa, Pablo Nerudapaq haywaypa
ñawpaqninmi. Llamp'u, sunqu-rikuchiq
rikch'aykunawan, hawaqqa runata Chilepa uray
k'uchunmanmi apaykamuwanchik, maypichus
Nerudaqa yuyaychaytawan pachamamawan tupayta
tarirqa.

Araukaria sach'akuna rikuk hina:

Kay hawaq rimayqa Araukaria
sach'akunawanmi qallarín, chaykunaqa
Chilepa urayninpa rikch'ayninmi, paykunaqa
Nerudata "puriykuqta rikurqanku".

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

Araukariakunaqa manam sapaq
sach'akullachu, aswanpas hawaqpa
kawsayninpa rikuqninkunam, k'allmankunata
yupaychaypaq, sunquchakuyapaq ink'iq.
Llantuyta qunku, piñun muruntapas
haywanku.

Araukana allpawan tupay:

"Araukana allpa patanpi pampa"qa Nerudapa
allpawan, Mapuche kawsaywan ukhu
tupayninmi.

Hawaqqa kay tupayta tutapas, punchawpas
musukun, allpa qayllayninwan.

Rikch'aypa llampu kaynin:

Kay hawaq rimayqa llampu kayninwanmi,
ch'uya kayninwanpas yupaychasqa, chiqap,
sunqu-rikuchiq rimayta churaspa.

Rikch'aykunaqa sinchi kachkanku,
pachamamawan thak kawsaywanpas
sunqupa misk'iyinta kachaykun.

Nerudapaq yupaychay:

Kay rikch'aykunawanmi Alfred Asísqa Pablo
Nerudapa rikch'ayninman yupaychayta
haywan, pachamamawan tupayninmanta,
Chilepa allpanpi saphiyusqanmanta willaspa.
Kay hawaq rimayqa Nerudapa kawsayninpa,
rurasqanpa chhapaqninkunamanmi

apaykamuwanchik, kawsayninwan saqisqan
yupaychaytapas musukunapaq.

Yuyaychasqa (Resumen): "PABLO"qa Nerudapa rikch'ayninmanta yupaychay hawaq rimaymi, uray k'uchupa kawsay rikuyninkunata yuyarichispa, chaykunaqa paypa kawsayninpi, rurasqanpipas chhapaqsapa.

PE 2. HAWAQ (2. POETA)

Qillqakunawanmi suticharqanki hanaq pachapa
k'anchayninman, kuyukuq allpaman runapa
p'ituykachayninmanpas. Qatirqanki yupaykunata yaku
puriq ñanta tukuy yuyayniykita
hunt'aqkunata. Mururqanki,
paqarirqanku astawanmi
t'ikaruq karqa. Kunanqa
paykunam qanta munakunku.
Anqas quchamanta hanaq
pachamanta tampumanta
llaqtaman ch'usaq
chakramanta.

24

CH'UYANCHASQA (Análisis)

Kay iskay kaq hawaq rimayqa, "HAWAQ" sutichasqa,
Pablo Nerudapaq yupaychayta qatin, paypa ruraq
kayninman, rurasqanpa chhapaqninmanpas
yuyaychaspa.

Rurasqanpa hatun kaynin:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa ruraypa achka
rakinpa sutinta churanapaq, k'uchikuyninta
qunapaqpas atiyñintam hatunchan: "hanaq

pachapa k'anchayninman, kuyukuq
allpaman, runapa p'ituykachayninmanpas".
Paypa hawaq rimayninpa ukhu kaynin, tukuy
pachapi kasqanpas hatunchasqa,
pachamamamanta runapa
sunchakuykama.

Yuyaychaywan Kamay:

"Qatirqanki yupaykunata yaku puriq ñanta
tukuy yuyayniykita hunt'aqkunata" ninqa,
Nerudapa mana tukukuq yuyaychaypa
saphiyinmi karqa.

Muruywan t'ikaruypa rikch'ayninqa hawaqpa
kamay ruwayninpa, rurasqanpa
t'ikarusqanpa sutinmi.

25

Kawsayninwan Munakuy:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa
ñawiriqninkunapi paqarichisqan munakuyta,
yupaychaytapas hatunchan, paykunaqa
payta "Anqas quchamanta hanaq
pachamanta, tampumanta llaqtaman,
ch'usaq chakramanta" munakunku.

Chayqa paypa rurasqanpa tukuy pachapi,
wiñaypaq kasqanmi, sapaq llaqtamanta,
sapaq kaymanta runakunaman chayaq.

Hawaqpa rikch'aynin:

Nerudapa rikch'ayninmi hatunchasqa, huk hawaq hina mayt'ukunata atipasqa, mana chinkaq kawsayta saqispa.

Nerudapa hawaq rimayninga huk t'ikarusqa, achka ruruta qusqan hina willakun.

Yuyaychasqa (Resumen): "HAWAQ"qa Nerudapa kawsaypa, pachamamapa sunqunman qillqayninwan haywananpaq yupaychaymi, paypa rurasqanpa pachantinpi mana tukukuq chhapaqninwanpas.

PE 3. NOBEL (3. NOBEL)

*Yuyaychakurqankichu? pikchu pataman chayanaykita
runapa, ayllupa huk urqu patanman chay qanta
waqyaqman panantin munaykuna chawpinta llapa
runaqa k'uchikuyta willakuq sunqunpa ukhunpi
apasqan misk'iyninta. Yupaynikikunata maskhaq
hawaqkuna, puriqkunapas
musphariq sumaq warmikuna,
takiq pisqkunapas.
Rimaykunapa k'anchaynin
chiqap willasqa, p'anqapi
tarpusqa mana chinkaq
tullpukunawan puqusqa ruru
kanapaq runaykita
mikhuchispa.*

27

CH'UYANCHASQA (Análisis)

Alfred Asís-pa "NOBEL" hawaq rimayninqa, Pablo Nerudapaq haywaymi, kay hatun suñayta chaskisqanpi. Asísqa Nerudamanmi chiqapta riman, chay riqsikuywan kawsaypa hatun kayninta, wiñaypaq chhapaqninwanpas t'ikraspa.

Ñawpaq tapuywan rurasqanpa hatun kaynin:

Kay hawaq rimayqa huk tapuywanmi qallarín:
"¿Yuyaychakurqankichu?" Kay tapuyqa
Nerudawan hukllachaq, yuyaychaq simitam
churakun. Asísqa Nerudata tapun, "runapa,

ayllupa huk urqu patanman" chayanayta yuyaychakurqachu.

"Urqu patan"wan "huk urqu"qa pachantinpi riqsikuytaraq rikuchin, Nobel Suñayta. Manam allpa urquchu, aswanpas "runapa, ayllupa" rurasqanmi, Nerudapa runa kayninwan, kawsayninpa hatun kayninwanpas aypasqa patan.

Waqyakuyninwan Llapa Runapa Riqsikuynin:

Kay "urqu" utaq riqsikuyqa "panantin munaykuna chawpinta qanta waqyaq"mi. Chayqa Nobel Suñayqa Nerudapa ukhu sunqunpa, maqanakuykunapa (hawaq rimaywan, runapaq) paqarisqanmi.

"Llapa runaqa k'uchikuyta willakuq sunqunpa ukhunpi apasqan misk'iyninta" kasqankum kay riqsikuyta chiqapchanku. Asísqa hawaq rimaypa Nerudapa runakunapi ukhu sunquchakuy chhapaqninmi k'anchaychasqa.

Wiñaypaq Chhapaqninwan Hatun kaynin:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa hamuq pachapi chhapaqninpaqmi willakun: "Yupaynikikunata maskhaq". Paypa "yupayninkuna"qa paypa rurasqan, kawsayninpa ñanmi, yanapaqmi kanqa.

"Hawaqkuna, puriqkunapas musphariq sumaq warmikuna, takiq pisqukunapas." Nerudapaq yupaychayqa manam yachaq runakunallapaqchu, aswanpas llapa sumaq kaymanmi (sumaq warmikuna)

pachamamamanpas (takiq pisqukuna)
 mast'arikun, paypa rurasqanpa tukuy
 pachapi, pacha ukhupi tupayninwan.
 "Musphariq" ninqa, rurasqanpa ukhu
 sunquchakuyninmi.

Rimay wiñaypaq mikhuna hina:

"Rimaykunapa k'anchaynin chiqap willasqa,
 p'anqapi tarpusqa mana chinka
 tullpukunawan" ninqa, Nerudapa hawaq
 rimayninpa sunqunmi: chiqapmi,
 wiñaypaqmi.

Kay tarpuyqa "puqusqa ruru kanapaq
 runaykita mikhuchispa" munayniyuqmi.
 Kayqa hawaq rimaypa sunqunpa
 rikch'ayninmi. Nerudapa p'anqanqa manam
 artechu, aswanpas runapa sunquninpaq
 mikhunami, "runanpaq" (llaqtapaq, runapaq)
 kawsaypa misk'in.

Yuyaychasqa (Resumen): Alfred Asís-pa "NOBEL"
 hawaq rimayninqa, Pablo Nerudapa Nobel Suñaywan
 chayasqan pikchu pataman yupaychaymi, manam
 suñayllachu, aswanpas hawaqpa runakunawan ukhu
 sunqupa tupayninmi. Asísqa Nerudapa pachantinpi
 yupaychakuyñinta, rimayninpa wiñaypaq, misk'i
 mikhuna hina kawsayninwanpas hatunchan.

PE 4. PURIRIQ (4. CAMINANTE)

*Chay uchuy chakichakikunawan
ñanniykita qallarirqanku t'urumanta
chiri, q'uñi, laqa kawsaykuna.
Sayk'usqa, aysasqa sumaqta puriq
sach'a-sach'api ñanta churanki tukuy
pachapiñam. Purun chaki aqupi
llant'akunapi rumikunapipas unupi
allpapi, suyasqa puririq. Chaymantaqa butakunata
churarqanki lakaqch'i k'uñukuna pampakunata
sarurqanki ;manañam p'akisqachu karqa! Puka t'uqllu
pampakunam karqa. Utkhu allpapi llamp'uyachirqa
puririykiykitu tukuy kusikuyniykita.*

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "PURIRIQ" sutichasqa, Pablo Nerudapa kawsayninpa puririyinmanmi apaykamuwanchik, paypa puririyininkunamanmi yuyaychaspa, chiqapta, rikch'aytawanpas.

Ñawpaq puririyin:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa "uchuy chakichakikunawan"mi qallarín, paypa llamp'u qallariyninkunata rikuchispa.

Qallariq ñanqa "t'urumanta chiri"mi, ichaqa "q'uñi, laqa kawsaykunapas" rikuchin, chayqa sinchi kaykunata, laqakunata, wasinpa q'uñi kayninwan ukhu-rikuywanpas. "Sayk'usqa, aysasqa", ichaqa "sumaqta puriq" puririyninkunamanta nin, chayqa hawaqpa sinchi kayninmi.

Hawaqpa ñannin:

"Sach'a-sach'api ñanta churanki, tukuy pachapiñam" ninqa, Nerudapa pachantinpi chhapaqninmi, qillqa-yachaypi ñankunata kichananpaq atiyñinpas.

"Purun chaki aqupi llant'akunapi rumikunapipas unupi allpapi, suyasqa puririq." Kayqa Nerudapa pachamamapa rakinwan tupayninmi, chaymi payta yuyaychasqa.

Wichariywan riqsikuy:

"Butakunata churarqanki"wan "lakaqch'i k'uñukuna" rikch'ayqa hawaqpa runa kayninpa wichariyninmi, riqsikuyninpas.

"Pampakunata sarurqanki ¡manañam p'akisqachu karqa! Puka t'uqllu pampakunam karqa" ninqa, Nerudapa chayasqan hatun kay, k'anchay kaypas.

"Utkhu allpapi llamp'uyachirqa puririyniykita tukuy kusikuyniykita" ninqa, kusikuyta,

tarisqan ruwaykunamanta kusikuytapas rikuchin.

Ñanpa rikch'aynin:

Kay hawaq rimayqa ñanpa rikch'ayninwanmi Nerudapa kawsayninpa puririyininta rikuchin, llamp'u qallariyninmanta pachantinpi riqsikuyninkama.

Sapa puririyinpa chaninmi hatunchasqa, ñawpaq sinchi puririyinmanta hatun kawsaynin puririyininkama.

Nerudapa runa kaynin:

Hatun kayninta, riqsikuynintapas apaspaqa, kay hawaq rimayqa Nerudapa runa kayninta manam qunqanchu, paypa saphiyinmanta, allpawan tupayninmanta yuyarichispa.

Yuyaychasqa (Resumen): "PURIRIQ"qa Pablo Nerudapa kawsayninpa puririyinmanta yuyaychanapaq hawaq rimaymi, paypa sinchi kayninta, allpawan tupayninwan, qillqa-yachaypa kawsayninwanpas hatunchaspa.

PE 5. HANAQ
PACHAMAN
(5. AL CIELO)

*K'anchayniykita
huqarirqanki mana
imawan tuparqanki
chaymantataq
ch'askakuna, chupika-*

*ch'askakuna, kinsa ch'askakunapas chayamurqanku.
Ñawiykita, k'anchayniykitapas mururqanku Versukuna,
takikunapas paqarimurqanku p'anqakunata,
p'achakunatapas rurarqanku. Chaymantataq killa
chayamurqa qanta qullqiwán k'anchaspa kawsay
rikuyniykipi pampata mast'arqan, suyanaykitapas
tupayllukunawan k'ancharqan. Riqra-riqra uyarikuqmi
ukhuyuq ñawiykita kicharqanki sinchi phiñarisqa
kawsarqanki mana wañuyta munaspa.*

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "HANAQ PACHAMAN"
sutichasqa, Pablo Nerudapa rurasqanpa pachantinpi
hatun kayninmanmi apaykamuwanchik, paypa tukuy
pachawan tupayninwan, wañuywan
maqanakuyñinwanpas.

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

Mana tukukuqman k'anchay:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa hanaq pachaman k'anchayninpa rikch'ayninwanmi qallarín, ñawpaqtaqa "mana ima"wan tupaykuspa.

Kay "mana ima"qa tukuy pachapa hatun kayninmi, paypa pisi kayninpas rikuchin.

Pachantinpi rikch'ay:

Chaymantataq hanaq pachaqa "ch'askakunawan, chupika-ch'askakunawan, kinsa ch'askakunawanpas" hunt'akun, kaykunaqa tukuy pachapa sumaq kayninpa, pakakusqanpa rikch'ayninkunam.

"Ñawiykita, k'anchayniykitapas mururqanku" ninqa, chay hanaq pachapa rikch'aykunam Nerudapa kamay atiyñinta yuyaychasqa, "versukuna, takikunapas" paqarichispa.

"Versukuna, takikunapas paqarimurqanku p'anqakunata, p'achakunatapas rurarqanku" ninqa, Nerudapa qillqa rurasqanmi, kayqa tukuy pachapa kamasqan hina.

K'anchaywan Suyana:

Killapa chayamusqanqa, payqa "qullqiwan k'anchasqa" "kawsay rikuyniykipi pampata mast'arqan", chayqa yuyaychaypa, suyanapa k'anchayninmi.

"Suyanaykitapas tupayllukunawan
k'ancharqan" ninqa, killaqa Nerudapa
suyananman k'anchayta qusqanmi.

Wañuywan maqanakuy:

"Riqra-riqra"pa chayamuyninqa wañuywan
tupaymi.

"Ukhuyuq ñawiykita kicharqanki sinchi
phiñarisqa kawsarqanki mana wañuyta
munaspa" ninqa, Nerudapa wañuywan
hark'akuyninmi, paypa rurasqanwan
pachantinman puriyta munan.

Tukuy pachawan tupay:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa rurasqanwan
tukuy pachawan tupaytam churakun, paypa
hawaq rimayninqa tukuy pachapa hatun
kayninpa, pakakusqanpa rikuchikuyninmi.

Kay hawaq rimayqa kawsaymanta,
wañuymanta, pachantinman puriyimantapas
yuyaychayta apan.

Yuyaychasqa (Resumen): "HANAQ PACHAMAN"qa
Nerudapa hawaq rimayninpa pachantinpi hatun
kayninmi, paypa tukuy pachapi yuyaychayta
tarinanpaq atiyñinta, wañuywan
maqanakuyñinwanpas hatunchaspa.

PE 6. PABLUPA SUNQUNPI T'IKA
(6. La flor en el alma de Pablo)

*K'aytu Rosas hina anqas Violetas
hina hatun Chagual sach'a
runapa qillqankunapas mana
kaqlla paqarimurqanku.*

*Eukaliptus t'ikawan misk'iy piñupa
aqsu lawrelpa k'apra Canelopa
ch'uya kaynin. Huk t'ika huk t'ika
qanpaq rikuchikurqa sunquykita
mururqa kusikuymanta*

*nanaykama aswanpas thak kawsayniki hunt'asqa
ch'illikuru mikhukuqtin yaku misk'iwan llampu karqa
inti punchawpi chay pisquchawan waylluy munakuyta
murusurqanki.*

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "PABLUPA SUNQUNPI T'IKA"
sutichasqa, Pablo Nerudapa pachamamawan
tupayninmi, t'ikapa rikch'ayninwan yuyaychayta,
sunqunpi paqariq sunquchakuykunatapas rikuchispa.

T'ikakunapa achka kaynin:

Kay hawaq rimayqa achka t'ikakunatam
riman, llampu *****K'aytu Rosas*****wan
*****anqas Violetas*****manta, pachapa "hatun

Chagual" sach'akama, "runapa
qillqankunapas mana kaqla" t'ikrakuq.
"Eukaliptus", "Pinu", "Canelo"
sach'akunapas nipunmi, paykunapa
misk'iykunawan aqsunkunapas
pachamamapa achka sunquchakuy kayninta
rikuchin.

Pachamama yuyaychaypa saphiynin hina:

"Huk t'ika huk t'ika qanpaq rikuchikurqa
sunquykita mururqa" ninqa, pachamamaqa
Nerudapaq sapa kuti yuyaychaypa
saphiynin kasqantam rikuchin, achka
sunquchakuykunawan sunqunta
kawsaychaspa.

"Kusikuymanta nanaykama aswanpas thak
kawsayniki hunt'asqa" ninqa, pachamamaqa
hawaqpa sunqunpa kawsayninman chayan.

Ch'illikuru munakuy rikch'aynin hina:

T'ikakunapa ununta mikhukuq ch'illikurupa
rikch'ayninqa Nerudapa pachamamapi
tarisqan munakuytawan misk'iytawanmi
rikuchin.

"yaku misk'iwan llampu karqa inti punchawpi
chay pisquchawan waylluy munakuyta
murusurqanki" ninqa, pachamamaqa
Nerudaman munakuyta haywasqanmi.

Pachamama Nerudapa sunqunpi:

Kay hawaq rimayqa pachamamaqa manam
Nerudata yuyaychasqallachu, aswanpas
sunqunpa ukhunpi hukllaq kikinmi kasqa.
T'ikakunawan pachamamapa
misk'iykunanmi ukhunpi t'ikarirqa, paypa
hawaq rimayninta paqarichispa.

Yuyaychasqa (Resumen): ***PABLUPA SUNQUNPI
T'IKA***qa Nerudapa pachamamawan ukhu
tupayninmi, pachapa sumaq kayninwan achka
kayninwanpas sunqunta kawsaychasqanmanta,
rurasqantapas yuyaychasqanmanta willakun.

PE 7. PABLO, URAYPA PARA

(7. Pablo, la lluvia del sur)

PABLO *Ch'aki mana
kaq uraypa parayninmi
qanta ch'ulluykurqa
yachay wasiman
rishaqtiyki. Qunqaykipi,
k'asaykipi paraymi*

*pararqa hatuqnirag llantu qarakuna ch'ullunpi wan
tutamanta k'aspiwan suyasqa q'umir urqkunapi
sach'akunapas chayamunaykita willakuq.*

39

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "PABLO, URAYPA PARA" sutichasqa, Pablo Nerudapa uchuyllaraq kasqanpa rikch'ayninta yuyarichin, yachay wasiman riyninpi parawan tupakuspa, chayta Chilepa uray kawsay rikuyninwan tupachispa.

Para tukuy pachapi kaq:

Kay hawaq rimayqa parapa Nerudapa kawsayninpi sapa kuti kasqantam hatunchan, astawanraq Chilepa urayninpi wawa, wayna kawsayninpi.

"Qunqaykipi, k'asaykipi paraymi pararqa" ninqa, kay pachamamapa rakinpa sinchi

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

kayninwan, mana sayk'usqan kayninwanpas
sinchichan.

Uray kawsay rikuyninwan tupay:

Paraqa uraypa kawsay rikuyninpa
rikch'ayninmi tukukun, ch'aki, q'umir
kayninwan, chaymi Nerudapa rurasqanman
ukhuta chayasqa.

"suyasqa q'umir urqkunapi sach'akunapas
chayamunaykita willakuq" ninqa,
pachamamapa kawsayninmi, chaymi
Nerudapa kawsayninta chhapaqsapa.

Wayna Nerudapa rikch'aynin:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa wawa
kawsayninmanmi apaykamuwanchik, payta
parapa ukhunpi, "hatuqniraa llantu qarakuna
ch'ullunpi"wan "k'aspiwan" puriykuqta
yuyaychaspa.

Kay rikch'ayqa paypa qallariyninpa llampu
kayninta, mana hatun kaynintapas rikuchin.

Para yuyaychaypa rikch'aynin hina:

Paraqa, hark'ana hina qhawana
kashaqtinpas, wayna Nerudapaq
yuyaychaypa rikch'ayninmi tukukun.

"Ch'aki mana kaq uraypa parayninmi qanta
ch'ulluykurqa yachay wasiman rishaqtiyki"
ninqa, sapa kuti ruwaykunapiñapas paraqa
kawsasqa.

Yuyaychasqa (Resumen): ***PABLO, URAYPA PARA***qa uray kawsay rikuyninpa sunquntin kayninmi, Pablo Nerudapa kawsayninpi, rurasqanpipas chhapaqninwan, parata pachamamawan tupaypa sinchi rikch'aynin hina churaspa.

PE 8. PABLO WAN MAYUPA RUMINKUNA (8. Pablo y las piedras del río)

PABLO *Mayupa ruminkunaqa waqanmi yaku puriqtin
q'itunkunata llamp'uyachin. Aswan huk rumi*

*makiykiwan ch'aqasqa
llasaq rikch'aykunata
lluskharqa manam
nanarqachu, misk'iyllawan
churasqa kasqanrayku
llampu odakunawan hawaq
rimaykunawan k'aytu hina
qanpa sumaq*

*makiykimanta qillqaykunapi, aventurata maskhaq
ñawiykikunawanpas.*

CH'UYANCHASQA (Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "PABLO WAN MAYUPA RUMINKUNA" sutichasqa, Pablo Nerudapa wayna kasqanpa mayu rumikunawan tupayninmi, kay rikch'ayta churaspa hawaqpa pachamamawan tupayninpa, qillqayninwan kawsayta t'ikranapaq atiyñinpa rikch'aynin hina.

Mayupa ruminkunapa rikch'aynin:

Kay hawaq rimayqa mayupa ruminkunapa
willakuyninwanmi qallarín, chaykunaga

"waqanmi yaku puriqtin q'itunkunata
llamp'uyachin". Kay rikch'ayqa
pachamamapa kallpanwan sumaq
kayninwanpas.

Rumikunaqa chiqap, ruwasqa kawsaytam
rikuchin, ichaqa t'ikranapaq atiyñinpas.

Nerudapa rumikunawan tupaynin:

"Aswan huk rumi makiykiwan ch'aqasqa
llasaq rikch'aykunata lluskharka" ninqa,
Nerudapa pachamamawan pukllaq,
maskhaq tupayninmi.

Rumikunaqa, **"llampu odakunawan hawaq
rimaykunawan k'aytu hina"***wan churasqa,
Nerudapa qillqayninwan kawsayta
t'ikranapaq atiyñinmi, sumaq kaywan,
yuyaywanpas hunt'aspa.

Hawaq rimay t'ikrakuy hina:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa hawaq
rimayninpa kawsayta llamp'uyachinanpaq,
sumaqchananpaqpas atiyñinmi, rumikuna
paypa rurayninwan k'aytu hinata
t'ikrakunman hinam.

"qanpa sumaq makiykimanta qillqaykunapi,
aventurata maskhaq ñawiykikunawanpas"
ninqa, Nerudapa kallpanmi, chay kallpata
rurasqanman kachaykusqanpas.

Pachamamawan tupay:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa pachamamawan ukhu tupayninmi, chayqa mayu rumikunawan tupayninpi rikuchikun. Pachamamaqa yuyaychaypa, kamaypa ñanninmi.

Yuyaychasqa (Resumen): ***"PABLO WAN MAYUPA RUMINKUNA"***qa Pablo Nerudapa hawaq rimayninwan kawsayta t'ikranapaq atiyñinmi, mayu rumikunapa rikch'ayninta kay t'ikrakuypa sinchi rikch'aynin hina churaspa.

PE 9. PABLO, URAYMANTA QILLQAQ

(9. Pablo, escribiéndole al sur)

*Urayqa qillqayniykimanta sumaq huertamanmi
t'ikrakurqa P'anqapi
Araukariakunata yuyarichinki
ch'uya Canelota, Inti haykuyninpa
k'uchunpi Lenga sach'a Ñirrepa,
nina urqupa qayllanpi sayasqa
urqkunapa pikchunpi.
Uraymanqa Coihues, Mañío
tukuy pachapa misk'iñiyuq Ulmo
sach'a-sach'aykipa sach'ankuna
mana atipana q'umirwan viral q'umir allpa
k'ichinmanta anqas hanaq pachaykipa altunpi
t'aqakuspa.*

45

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "PABLO, URAYMANTA QILLQAQ" sutichasqa, Pablo Nerudapa Chilepa uray kawsay rikuyninta qillqayninwan hawaq pachaman t'ikranapaq atiyñinta hatunchan.

Uray qillqaywan t'ikrakuy:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa, paypa plumanwan, urayta "sumaq huertaman", maypichus sumaq kaywan, ruru kaywanpas hunt'asqa, t'ikrasqantam hatunchan.

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

Chayqa hawaq rimaypa kawsayta qunapaq,
chiqapta t'ikranapaqpas atiyñintam rikuchin.

Uray kawsay rikuyninpa yuyaychasqa:

Chilepa urayninpa sach'ankunam nipun,
Araukariakuna, ch'uya Canelo, Lenga, Ñirre,
Coihues, Mañíowan Ulmopas, kawsay
rikuyninpa ch'uya, tukuy rikch'ayniyuq
rikch'ayninta ruraspa.

Sach'akunapa, nina urqupa urqukunapi
willakuyninqa uray kawsay rikuyninpa hatun
kayninta, achka kaynintapas yuyarichin.

Pachamamawan tupay:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa
pachamamawan ukhu tupayninmi, chayqa
paypa sumaq kaywan, chiqap kaywanpas
chayta willananpaq atiyñinpi rikuchikun.
"sach'a-sach'aykipa sach'ankuna mana
atipana q'umirwan viral q'umir allpa
k'ichinmanta anqas hanaq pachaykipa
altunpi t'aqakuspa" ninqa, sach'a-sach'awan
hanaq pachapas Nerudapa kikinpa
kasqanmi.

Hawaq rimay kamay ruway hina:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa qillqayninpa
kamay ruwaymi, maypichus hawaq uray
kawsay rikuyninman rikch'ayta,
yuyaytawanpas qun.

Neruda, paypa hawaq rimayninwan, huk
kawsay rikuyninmi paypa rakin kasan.

Yuyaychasqa (Resumen): *****PABLO, URAYMANTA
QILLQAQ*****qa Pablo Nerudapa Chilepa uray kawsay
rikuyninpa sunquntin kayninta qillqayninwan
hap'inapaq atiyñinta hatunchan, chayta wiñaypaq
hawaq pachaman t'ikraspa.

PE 10. PABLUPA RIKCH'AYNIN

(10. La visión de Pablo)

¿IMATAM RIKUNKI, PABLO? *Huk qillqa-pisqu Huk rumi wasi Mosqoy urqukuna Rikunki, Pablo, mana atipana*

kawsay rikuyniykita Isla Negra, yana rumikunayuq.

Ñawpaq runakunam willakun, Isla Negraqa huk yupayllam kasqa Chay challwa chakuqkuna kutimuqtin

quchapi ruwanankunamanta yana rumikunata rikurqanku qucha patanpi kaynata nirqanku: "Isla Negramanmi chayasqa kanchik" Chaynataqmi sutiyki tarpusqa kipa Isla Negraqa Pablun.

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "PABLUPA RIKCH'AYNIN" sutichasqa, Nerudapa pakakunanman, yuyaychaypa saphiyninman, Isla Negramanmi apaykamuwanchik.

Tapuywan kutichiy:

Kay hawaq rimayqa "¿IMATAM RIKUNKI, PABLO?" tapuywanmi qallarin, hawaqpa ñawinwan pachata qhawanapaqmi waqyakun.

Kutichiyqa Nerudapa rikch'ayninmi: "Huk qillqa-pisqu Huk rumi wasi Mosqoy urqukuna". Kay rikch'aykunaqa qucha patapa kawsay rikuyninpa llampu kayninta, sumaq kaynintapas yuyarichin.

Isla Negra mana atipana kawsay rikuynin hina:

"Rikunki, Pablo, mana atipana kawsay rikuyniykita Isla Negra, yana rumikunayuq" ninqa, Nerudapa kawsayninpa, rurasqanpa chhapaqnin kasqa pachamanmi churawanchik.

Isla Negraqa mosqoypa, pachamamawan yuyaywanpas hukllachasqa pachami.

49

Isla Negra sutipa paqarimuynin:

Kay hawaq rimayqa Isla Negra sutipa paqarimuyninmanta willakun, quchamanta kutimuq challwa chakuqkunapa rikch'ayninwan tupachispa.

"Ñawpaq runakunam willakun, Isla Negraqa huk yupayllam kasqa Chay challwa chakuqkuna kutimuqtin... "Hemos llegado a Isla Negra" Chaynataqmi sutiyki tarpusqa kipa Pablo de Isla Negra" ninqa, kay willakuyqa pachapa pakakusqanmanta, mana atipana yachayninmantapas willakun, llaqta yachaywan tupachispa.

Nerudapa Isla Negrawan tupaynin:

Kay hawaq rimayqa Nerudapaq Isla Negraqa manam huk allpa patallachu karqa, aswanpas kamaypa, kikinwan tupaypa pachapas.

Tukuy kaq rimay ***Isla Negra Pablun***qa hawaqwan paypa pachawanpas hukllaq kaytam churan.

Yuyaychasqa (Resumen): ***PABLUPA RIKCH'AYNIN***qa Nerudapa ñawinwan Isla Negraqa sumaq kayninta qhawanapaqmi waqyakun, kay pachapa paypa kawsayninpi, rurasqanpipas chhapaqninwan hatunchaspa.

PE 11. PURIRIYNIYKI LLAMPU WAN QHASI

(11. Tus pasos lentos y seguros...)

Puririyki lllampu wan qhasi rimayniykitapas ch'in wan thak kawsay.

¿Pitaa ñanta qhawasurqanki Pablo? Para uraymanta qhipaman urqukuna qayllapi huk llaqtaman Cipreses

sach'akunawan hunt'asqa huk

lslayman ñawpaq carreta

yupaykunawan puririsqa

puririq unukuna, llimp'iyuq

challwakunawanpas. ¿Pitaa

puririykiyita chaskirqanki,

Pablo? Qhilla anclawan

allpaykipi saqisqaykiwan kunankama rupaywan qhilla

kasqa quchapa wayrankunawan pachapa

puririyinwan chay mana k'anchayniykitita

qhillayachirqa chay Chagual sach'apa qhipanpi

qillqaykunata k'anchaykuchin.

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "PURIRIYNIYKI LLAMPU WAN QHASI RIMAYNIYKITAPAS CH'IN WAN THAK KAWSAY" sutichasqa, Pablo Nerudapa puririsqa ñanmanta yuyaychan, Chilepa uray k'uchunmanta Isla

Negraman chayasqankama, chayqa paypa pakakunan, yuyaychaypa saphiyninpas karqa.

Puririywan rimaypa rikch'aynin:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa puririyinpa willakuyninwanmi qallarin, "llampu wan qhasi", rimayninpas "ch'in wan thak kawsay",* kayqa ch'uya kayta, yachaytawan yuyarichin.

Kay rikch'ayqa paypa hawaq rimayninpi sinchi kaywan munakuywan t'aqakun.

Uraymanta puriy:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa "para uraymanta" urqukuna qayllapi huk llaqtaman, tukukuypi Isla Negramanpas puririsqantam yuyarichin.

Kay puriyqa Nerudapa pachamamawan tupayta, kikinpa rimayninwan tupaytawan maskhasqanmi.

Isla Negra chayana hina:

Isla Negraqa mana atipana pacham, "Cipreses sach'akunawan", "ñawpaq carreta yupaykunawan puririsqa", "puririq unukunawan llimp'iyuq challwakunawanpas" hunt'asqa.

Kay willakuyqa pachapa sumaq kayninta, thak kawsaynintapas hatunchan, chaymi Nerudapa wasin tukukurqa.

Qhilla Ancla:

Nerudapa allpanpi saqisqan ***qhilla
ancla***pa rikch'ayninca paypa saphiyinmi,
quchawan tupayninas.

"kunankama rupaywan qhilla kasqa quchapa
wayrankunawan pachapa puririyinwan chay
mana k'anchayniykita qhillayachirqa chay
Chagual sach'apa qhipanpi qillqaykunata
k'anchaykuchin" ninca, pachapa puririyinca
hawaqpa kawsayninman mana
chayasqanmi.

Pitaq ñanta qhawasqa tapuy:

"¿Pitaq ñanta qhawasurqanki Pablo?"
tapuyqa Nerudapa kawsayninman,
rurasqanmanpas chayaq kallpakunamanta
yuyaychanapaqmi waqyakun.

Kutichiyqa paypa pachamamapaq
munakuyñinmi, hawaq rimaypaq
munakuyñinmi, sumaq kaytawan chiqapta
sapa kuti maskhasqanmi.

Yuyaychasqa (Resumen): ***PURIRIYNIYKI LLAMPU
WAN QHASI RIMAYNIYKITAPAS CH'IN WAN THAK
KAWSAY***qa Pablo Nerudapa chayanman
puririsqanmi, Isla Negra paypa kawsayninpi,
rurasqanpipas chhapaqninwan hatunchaspa.

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

PE 12. SUTI QILLQA (12. ACRÓSTICO)

P *Hawaq* (Poeta) A *Wiñay Kawsayniyuq* (Ancestral) B
T'*itiywan Maqanakuy* (Bravura de temple de acero) L
Ñ*awinchaywan Qillqay* (Lectura y Escritura) O
R*imaykunapa K'anchaynin* (Ostentación de palabras)
N *Yana ch'askayuy tuta* (Negra la noche constelada) E
W*ata pachakunam qanwan karqanku* (Estaciones del
año te acompañaban) R *Uraypi qhipaq trenpa*
ñ*anninkuna* (Rieles del tren que quedaron en el sur) U
H*uk Phalaq qucha pisqu (Kormuran) qillqa-pisquwan*
(Un Cormorán junto a las gaviotas) D *Wayra-pacha*
q*hipanmanta* (Después del temporal) A
W*ayrankunatam Ilamp'uyachirqanku phawanaykipaq.*
(Alisaron tus velas para despegar.)

54

CH'UYANCHASQA (Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "SUTI QILLQA" sutichasqa, Pablo Nerudapaq yupaychaymi, sutinpa ñawpaq qillqankunata churaspa, "PABLO NERUDA" sutita ruraspa.

Suti Qillqapa Churaynin:

Hawaq rimaypa sapa versunqa "PABLO NERUDA" sutipa huk qillqanwanmi qallarin, hawaqpa yupaychasqanta sinchichaspa.

Nerudapa Willakuynin:

Kay hawaq rimayqa Nerudata "Wiñay Kawsayniyuq Hawaq" hinam willakun, paypa saphiyninwan, ñawpaq yachaywanpas tupayninmanta.

"T'itiiwan Maqanakuy" ninqa, hawaqpa sinchi kayninmi.

"Ñawinchaywan Qillqay Rimaykunapa K'anchaynin" ninqa, Nerudapa rimaykunawan atiyñinmi.

"Yana ch'askayyuq tuta" ninqa, tuta kawsay rikuyinpa sumaq kayninmi, paypa hawaq rimayninpi sapa kuti kaq yuyay.

"Wata pachakunam qanwan karqanku" ninqa, Nerudapa pachamamawan tupayninmi.

"Uraypi qhipaq trenpa ñanninkuna" ninqa, Chilepa uray k'uchunmanmi apaykamuwanchik, chayqa Nerudapa kawsayninpi ancha chaniyuq karqa.

"Huk Phalaq qucha pisqu (Kormuran) qillqa-pisquwan" ninqa, Nerudapa kawsayninpi quchapa kawsayninmi.

"Wayra-pacha qhipanmanta Wayrankunatam llamp'uyachirqanku phawanaykipaq" ninqa, Nerudapa sapa kuti ñawpaqman puriqmi.

Nerudapa Rurasqanpa Kawsayninpa
Yuyaychasqa:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa kawsayninpa,
rurasqanpa ima chaniyuq rakinmantapas
riman, Chilepa urayninwan tupayninmanta,
pachamamapaq munakuyñinmanta,
rimaywan atiyñinmantapas.

Suti Qillqaqa Nerudapa kawsayninpi aswan
chaniyuq rakinpa hawaq rimaypi
yuyaychasqanmi.

Yuyaychasqa (Resumen): ***"SUTI QILLQA"***qa huk
hawaq rimaymi, suti qillqa ruwaywan Pablo Nerudata
yupaychaspa, paypa kawsayninpa rurasqanpa ima
chaniyuq kasqantapas hatunchaspa.

PE 13. WARMÍ
(13. MUJER)

Pablo: Ñawiykim paykunata
 rikurqa qillqaykikim
 paykunata t'uqsirqa. Huk
 qhawayllapaqmi ayni karka
 munasqata tarinapaq.
 Munaywan mosqoykuna
 achka much'aykuna mana
 saqillasqa llanp'uykuna
 sunqupa achka misk'iynin. Llamp'u, q'uñi, wakpa
 sunqunwan pampata maskhaq llakiykunata saqispa.
 Mana chinkaqa asikuy waxra warmiman chayaspa
 ñawpaq rumipa hina ch'uya, ch'iqap yuyay.

57

CH'UYANCHASQA
(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "WARMÍ" sutichasqa, Pablo Nerudapa warmikunawan tupayninmi, paypa hawaq rimayninwan paykunapa sunqunpa ukhu kayninta hap'inapaq atiyñinta hatunchaspa.

Qhawaywan Qillqay:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa warmipa
 sumaq kayninta ******"ñawinwan"******wan
 "qillqayninwan" rikunanpaq, churanapaqpas
 atiyñintam qallarin.

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

"Huk qhawayllapaqmi ayni karqa munasqata
tarinapaq" ninqa, Nerudapa musyaywan
hap'ikuyta atiyñinmi.

Sunquchakuykunawan Munaykuna:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa
warmikunapaq sinchi munakuyta,
munaytawanmi yuyarichin, "munaywan
mosqoykuna, achka much'aykuna, mana
saqillasqa llanp'uykuna, sunqupa achka
misk'iynin" willakuspa.

"Llamp'u, q'uñi, wakpa sunqunwan pampata
maskhaq llakiykunata saqispa" ninqa,
hawaqpa munakuy tupayninkunami.

58

Warmipa Yuyaychasqa Kaynin:

Kay hawaq rimayqa warmipa yuyaychasqa
kaynintapas rikuchin, payta "waxra
warmiman chayaspa, ñawpaq rumipa hina
ch'uya, ch'iqap yuyay" nispas willakuspa.
"Mana chinkaq asikuy" ninqa, warmipa
sumaq kayninqa wiñaypaqmi.

Warmi Nerudapa Hawaq Rimayninpi:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa hawaq
rimayninpi warmipa sapa kuti kasqantam
rikuchin, maypichus payqa yuyaychay,
munaypa chaskiqnin, sumaq kaypa
rikch'ayninpas tukukun.

Alfred Asís Ferrandoqa rikuchiwanchik,
imaynatas warmiqa Nerudapaq hatun
yuyaychay kasqanmanta.

Yuyaychasqa (Resumen): ***"WARMI"***qa Pablo
Nerudapa warmikunawan tupayninmi, paypa hawaq
rimayninwan paykunapa sunqunpa ukhu kayninta
hap'inapaq atiyñinta hatunchaspa, warmipa
rikch'aynin paypa kawsayninpi, rurasqanpipas
chaniyuq kasqanmanta.

Aquí tienes el decimocuarto poema, PABLO Y EL RÍO, y su análisis, traducidos al Quechua del Sur:

PE 14. PABLO WAN MAYU

(14. Pablo y el río)

*Chayta wayk'uyta munarqanki ruminkunata
musikurqanki uchuy qucha
hina phusqhunwan unupa
yupayninwan. Chakiykita
chiriyachikuq unuman
chinkarqanki puririqkuna
qanta tanqasurqanku
makiykikunata
yupaycharqanku. Ruminkunapa thuñuyninmi
ñawiykita hap'irqa arí, paykunam qanwan rimarqanku
phiñasqa mayu ñanmanta paykunam mayupa
takinwan qanta takisurqanku.*

60

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "PABLO WAN MAYU" sutichasqa, Pablo Nerudapa mayuwan tupayninmi, huk pachamamapa rakin, kawsayta, kuyuyta, yuyaychaytapas rikuchin.

Mayuwan sinchi tupay:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa mayuwan sinchi tupayninmi willakun: "Chayta wayk'uyta munarqanki, ruminkunata musikusqanki, chakiykita chiriyachikuq unuman chinkarqanki".

Kay rikch'aykunaqa Nerudapa musyaywan kawsayninmi, pachamamawan chiqap tupayninpas.

Mayu huk uchuy qucha hina:

"uchuy qucha hina phusqhunwan unupa yupayninwan" ninqa, Nerudapa rikch'ayninmi, mayuqa uchuy qucha hina, kikinpa kayniyuq.

Mayu yuyaychaypa saphiynin hina:

"Ruminkunapa thuñuyninmi ñawiykita hap'irqa, arí, paykunam qanwan rimarqanku phiñasqa mayu ñanmanta, paykunam mayupa takinwan qanta takisurqanku" ninqa, mayuqa Nerudapaq yuyaychaypa saphiyninmi, ruminkunapa thuñuyninpi hawaq rimaypa takinta tarisqa.

Rumikunam hawaqwan rimarqanku, paypa hawaq rimayninpaq yuyaychayta quspa.

Mayu kawsaypa rikch'aynin hina:

Mayuqa, puririyninwan, mana sayk'usqa kuyuyñinwanpas, kawsaypa, t'ikrakuypa rikch'ayninmi.

"puririqkuna te empujaron makiykikunata
yupaycharqanku" ninqa, mayupa kallpanmi,
Nerudapas chayta yupaycharqa.

Pachamama rimay hina:

Kay hawaq rimayqa pachamamaqa
hawaqwan rimaqmi.

Yuyaychasqa (Resumen): *****PABLO WAN MAYU*****qa
Pablo Nerudapa mayuwan tupayninmi, pachamamapi
yuyaychayta tarinapaq, paypa hawaq rimayninpa
rimayñinta musyanapaqpas atiyñinta hatunchaspa.

PE 15. PABLO WAN NINA URQU**(15. Pablo y el volcán)**

*K'anchayniykita huqarirqanki rit'i k'uchuyuq ch'unpa
 pataman allpamanta hanaq pachakama hatun urqu
 riqu-riquqwan q'usñi
 wayrakunawan mana
 yachayniykita
 musphachirqanku. Kawsay
 rikuyninpa yanapaqninkuna
 quchakunapas puñunan hina
 chiri pachapi yuraq p'achayuq
 rupay pachapi q'alalla. Sinchi
 llika-rumita llanp'urqanki
 chaykuna rupasqa purirqanku
 mana kaq punchawkunamanta, paqarin kutimuq.*

63

CH'UYANCHASQA**(Análisis)**

Kay hawaq rimayqa, "PABLO WAN NINA URQU" sutichasqa, Pablo Nerudapa nina urqkunawan muspharisqanmi, chaykunaqa pachamamapa kallpanpa, t'ikrakuyninpa rikch'ayninkunam.

Altuman k'anchay:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa "rit'i k'uchuyuq ch'unpa pataman", nina urquman k'anchaynin huqarisqanwanmi qallarín,

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

chayqa "allpamanta hanaq pachakama hatun urqu" tukukun.

Chayqa Nerudapa n'ina urqupa hatun kayninta, sinchi kaynintapas yupaychasqanmi.

Nina urqupa kallpanwan pakakusqan:

"riqu-riquqwan q'usñi wayrakunawan mana yachayniykita musphachirqanku" ninqa, nina urqupa kallpanwan, pakakusqanwanpas, waqayninkunawan, q'usñi wayrankunawanpas.

"Kawsay rikuyninpa yanapaqninkuna quchakunapas puñunan hina chiri pachapi yuraq p'achayuq rupay pachapi q'alalla" ninqa, nina urqupa muyuriyninpa t'ikrakuyninmi.

Allpawan tupay:

"Tocaste los duros magmas que fluyeron ardientes de esos días ausentes que volverán mañana" ninqa, Nerudapa allpawan, paypa kawsayninwan, kallpanwanpas sinchi, sunqupa tupayninmi. Llika-rumiqa, allpapa ukhu kallpanpa rikch'ayninmi, Nerudapa kamay kallpanpas.

Nina urqu t'ikrakuypa rikch'aynin hina:

Nina urquqa, kawsay rikuyninta t'ikranapaq
atinyñinwan, kawsaypa, pachamamapa mana
sayk'usqa t'ikrakuyninpa rikch'ayninmi.

Pachamama yuyaychaypa saphiynin hina:

Kay hawaq rimayqa pachamamaqa
Nerudapaq yuyaychaypa saphiyninmi.

Yuyaychasqa (Resumen): ***"PABLO WAN NINA
URQU"***qa Pablo Nerudapa nina urqkunawan
muspharisqanmi, pachamamapa kallpanpi,
t'ikrakuyninpi sumaq kayta, yuyaytapas tarinapaq
atinyñinta hatunchaspa.

PE 16. PABLO, HUK WAAQAY
(16. Pablo, una lágrima)

Quri k'apakunatam rikunin huk waaqaywanmi

ñanniyuq paqarinpa

uyachakunapi urqupa

unun hina. Paykunam

qanta munakuq sapa

punchawmi qantaq

chukruykikiman

hamunku, Isla Negra

allpata saruspa quchapi

Inti haykuyninta rikunku. Waranqankunam, qanta

yachasqankuta willakuq puriqkuna, karu llaqtamanta

puririqkuna achka panapa sumaq murukunan.

66

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "PABLO, HUK WAAQAY" sutichasqa, Pablo Nerudapa sunquchakuyninta, wiñaypaq kawsayninpa chhapaqninwanmi yuyarichin, hawaqwan paypa yupaychaqninkunawan Isla Negrapa tupayninpi sayasqa.

Waaqay sunquchakuypa rikch'aynin hina:

Kay hawaq rimayqa "quri k'apakunata"

ñanniyuq huk waaqaypa rikch'ayninwanmi

qallarin, chayqa Nerudapaq waturikuqninpi
sapa kuti paqariq sunquchakuy rikuchin.

"paqarinpa uyachakunapi urqupa unun hina"
ninqa, waaqayta huk mayu hina willakun,
altunmanta hamuq, hamuq pachakama
puriq.

Isla Negra puriqkuna chayanan hina:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa
yupaychaqninkuna Isla Negraman imaynatas
hamusqankuta willakun, "Isla Negra allpata
saruspa" quchata qhawanankupaq, hawaqpa
sunqunwan tupayta maskhaspa.

"Paykunam qanta munakuq sapa punchawmi
qantaq chukruykikiman hamunku" ninqa,
runakunapa hawaqpaq munakuyñinmi.

Nerudapa wiñaypaq kawsaynin:

"Waranqankunam, qanta yachasqankuta
willakuq puriqkuna, karu llaqtamanta
puririqkuna achka panapa sumaq
murukunan" ninqa, Nerudapa wiñaypaq
kawsayninpa tukuy pachapi kasqantam
hatunchan, llaqtakunata, miraykunatapas
atipaspa.

Hawaqqa ñawinchaykuqninpa sunqunpi
kawsanraqmi.

Hawaqwan yupaychaqninkunawan tupay:

Kay hawaq rimayqa Nerudawan paypa yupaychaqninkunawan sunqupa tupayninmi, chaykunaqa paypa hawaq rimayninpi, kawsayninpa pachapi pakakunanpipas huk pakakuyta, yuyaychaypa saphiynintapas tarinku.

Yuyaychasqa (Resumen): ***"PABLO, HUK WAAQAY"***qa Pablo Nerudapa sunquchakuq kawsayninpa chhapaqninmi, hawaqwan paypa yupaychaqninkunawan Isla Negrapí wiñaypaq tupayñinta hatunchaspa.

En Isla Negra

PE 17. ISLA NEGRAPI

(17. EN ISLA NEGRA)

*Isla Negrapí tuta uraykamun Sipres sach'akunaqa
llantukunamanmi t'ikrakun. Killaqa unupa
aysayninwanmi mikhuchikun chay sinchi phiñasqa
quchamanta ch'in
kawsayta t'akakun.*

*T'ikakunaqa
misk'iyninkunata
kachaykuyta atinkuraqmi.
Chagualpa misk'in. Doca-
misk'in, hak'un aloe vera-
qhapaq kayninkama.*

pa
pa

*Wasiman haykuspa, Pablo, huk puka vinuta
"navegaota" q'uñi puñuchiq wayrakunamanta. Paraqa
kikinpa mikhunayninwan qallarín yachay waska qatata
takaspa. Riqra-riqra waqan kamay yachaywanmi
hunt'akunki. Sunquchakuyñiykita qillqayta munanki
wayllusqa munasqaykita ñawiykiwan qhawaqta;
ichaqa paywan puñuyman rinki ichataq payta
saqirqanki lápiztawan p'anqatawan aysaspa
qillqayniykikuna t'ikarinanta saqinki.*

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "ISLA NEGRAPI" sutichasqa, Pablo Nerudapa Isla Negrapi sinchi wayra-pachapi mana atipana yachaywan hunt'asqa kawsay rikuyninmanmi apaykamuwanchik, maypichus pachamama, kamay yachaypas hukllachakun.

Isla Negrapi tuta kawsay rikuynin:

Kay hawaq rimayqa Isla Negrapi tuta kawsay rikuyninpa t'ikrakuyninmi willakun, maypichus sipres sach'akunaqa llantukunaman t'ikrakun, quchapas killa k'anchaypa uranpi kuyuykachan.

Kay pakakusqa, sunqu-rikuchiq kawsay rikuyninqa hawaq rimaypaq yuyaychaypaq allin pachatam ruran.

Pachamamapa takiynin:

Kay hawaq rimayqa t'ikakunapa misk'iykunammi, pachamamapa misk'iyinkunawanpas, chagualpa misk'inmanta aloe verapa qhapaq kayninkama, huk musyaykunapa takiyninta ruraspa.

Para, riqra-riqra waqaypas kay takiymanmi yapakun, sinchi kayta, sunquchakuytapas ruraspa.

Nerudapa pakakunan:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa wasinmanmi
apaykamuwanchik, maypichus hawaq
pakakuytawan q'uñi kaytapas huk puka
vinuta "navegaota"wan tarin.

Kay ch'in kay, sunqupa pachaqa
hanapachanpi sinchi wayra-pachawan
t'aqakun.

Hawaq rimaypa yuyaychasqan:

Para, riqra-riqra waqaypas Nerudapa kamay
yachayñinta rikch'arichin, payqa
sunchakuyñinta qillqayta munan.

Kay hawaq rimayqa hawaqpa iskay
sunqunmi willakun, munasqanpa
yanapayninwan kikinpa yuyaychayñinta
ruranapaq mañakuyninwanpas
maqanakuspa.

"ichaq paywan puñuyman rinki ichataq payta
saqirqanki lápiztawan p'anqatawan aysaspa
qillqayniykikuna t'ikarinanta saqinki" ninqa,
kay iskay sunqunmi.

Pachamama yuyaychaypa rikch'aynin hina:

Kay hawaq rimaypiqa pachamamaqa
hawaqpa hatun yuyaychasqanmi churasqa.

Yuyaychasqa (Resumen): ***"ISLA NEGRAPI"***qa
Pablo Nerudapa Isla Negrapi kawsayninpa sunquntin
kayninmi willakun, maypichus pachamama,
sunquchakuywan, kamay yachaywanpas mana
atipana, sunqu-rikuchiq kawsay rikuyninpi
hukllachakun.

PE 18. NERUDAMANTA ASTAWAN WAN ASTAWAN
(18. Más y más de Neruda)

*Chilepa urqukunantam puriykuq. Chay mana tukukuq
 Buenos Airespa hatun
 ñankunata. Parispa hatun
 ñankunawan España
 plazankunawanpas,
 Machu Picchuta Perú
 urqukunatapas. Uchuy
 ñankunata, ch'uya
 pachamama ñankunata
 tukuy pachapa*

73

*k'uchunkunapi k'ampu-k'ampapa yupayñinta qatipa,
 pilpintuq phawaynin, challwapa wayk'uynin. Pisqupa
 qucha patanpi phawaynin, ch'aki raqra sach'amanta
 chayasqan wayrawan llanp'usqa k'allmapa waqaynin.
 Qanmanta astawan wan astawan... Pablo.*

CH'UYANCHASQA
(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "NERUDAMANTA ASTAWAN WAN ASTAWAN" sutichasqa, Pablo Nerudapa tukuy pachapi kawsayninpa chhapaqninmi, kikinpa Chile allpanpa kawsay rikuyinmanta pachapa karu k'uchunkunakamapas.

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

Nerudapa puririynin tukuy pachapi:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa achka pachakunapi puririsqanmi willakun, "Chilepa urqukunamanta" "Machu Picchuta Perú urqukunatapas", "Españapa plazankunawanpas".

Kay willakuyqa puririq Nerudapa rikch'ayninmi, pachata yuyaychaytawan kawsaykunata maskhaq.

Pachamamawan tupay:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa pachamamawan tupayninmi hatunchasqa, "k'ampu-k'ampapa yupayñinta", "pilpintuq phawaynin", ***"challwapa wayk'uynin"***wan "ch'aki raqra sach'amanta chayasqan" rimaripa.

Kay rikch'aykunaqa Nerudapa pachamama kawsayman sunquchakuyñinmi, chaymi paypa hawaq rimayninpi rikuchikun.

Nerudapa tukuy pachapi kawsaynin:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa kawsayninqa puririsqan pachakunamanta astawan karuqmanmi mast'arikun, "ch'uya pachamama ñankunata tukuy pachapa k'uchunkunapi" hunt'aspa.

"Qanmanta astawan wan astawan... Pablo" ninqa, paypa wiñaypaq kawsayninpa

chhapaqninmi, ñawinchaykuqninpa
yuyayninpi, mosqoyninpi kawsanraqmi.

Pachamama hukllachaq raki hina:

Kay hawaq rimayqa pachamamaqa
hukllachaq raki kasqantam rikuchin, chaymi
Nerudata pachawan hukllachan.

Yuyaychasqa (Resumen): ***"NERUDAMANTA
ASTAWAN WAN ASTAWAN"***qa Pablo Nerudapa
pachantinpi wiñaypaq kawsayninmi, pachamamawan
tupayninwan, llaqtakunata, miraykunatapas
atipanapaq atiyñinwan hatunchaspa.

PE 19. PABLOTAM RIKUYKI

(19. Te veo Pablo)

*Budi mayupa patanpi
tiyasqa chay qayllalla
qucha patapi P'akisqa
botepi chay paypa ununpi
puriq unukunapa llampu
k'uchiykunanata qhawaspa
k'anchayta maskhaq
k'anchayniykita*

*chinkachispa. Ch'in wan ch'iqaqsa kanta rikuyki
quchamanta t'aqakuq karu kaykunata yupaspa
wayk'uqpa takinpas musikuspa. Rikuyki, manataq
chinkachiychichu wiñaypaq quchaman llapikusqam
kawsanki yuyayniykimanta chayasqa qillqakunata
tarpuspa.*

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "PABLOTAM RIKUYKI"
sutichasqa, Pablo Nerudapa huk ukhu, yuyaychaq
rikch'ayninta rikuchiwanichik, huk qucha patapi kawsay
rikuyninpi churasqa, maypichus pachamama,
yuyaychasqapas hukllachakun.

Nerudapa rikch'aynin kawsay rikuyninpi:

Kay hawaq rimayqa Nerudata ***"Budi
mayupa patanpi tiyasqa"***mi churan, huk

qucha patapi, huk ***p'akisqa bote***wan,
kaykunaqa llampu kayta, pachamamawan
tupaytawan yuyarichin.

"unukunapa llampu k'uchiyykunanata
qhawaspa k'anchayta maskhaq
k'anchayniykita chinkachispa" ninqa,
Nerudata yuyaychay pachanpiñam
rikuchiwanichik.

Yuyaychasqa wan llakikuy:

"Ch'in wan ch'iqasqa kanta rikuyki
quchamanta t'aqakuq karu kaykunata
yupaspa wayk'uqpa takinpas musikuspa"
ninqa, huk ukhu yuyaychasqa pachami,
ichapas llakikuywanpas, maypichus
Nerudaqa quchapa hatun kayninwan,
paymanta t'aqakuq karu kaywanpas tupakun.

Nerudapa wiñaypaq kawsaynin:

"Rikuyki, manataq chinkachiykichu wiñaypaq
quchaman llapikusqam kawsanki
yuyayniykimanta chayasqa qillqakunata
tarpuspa" ninqa, Nerudapa wiñaypaq
kawsayninpa chhapaqninmi, quchawan
tupayninpi, hawaq rimayninpa
kawsayninpi kawsanraqmi.

Nerudaqa sapa kuti kawsanmi, paypa
kawsayninpas kawsanraqmi.

Quchawan tupay:

Quchaqa, Nerudapa kawsayninpi
rurasqanpipas sapa kuti kaq raki, hatun
kaypa, qispiy kawsaypa, yuyaychaypa
rikch'ayninmi.

Quchaqa Nerudapa rakinmi, Nerudapas
quchapa rakinmi.

Hawaq rimay muruy hina:

"yuyayniykimanta chayasqa qillqakunata
tarpuspa" ninqa, hawaq rimayta huk muruy
hina rikuchiwanichik, maypichus qillqakunaqa
muku hina paqarin.

Yuyaychasqa (Resumen): ***PABLOTAM
RIKUYKI***qa huk hawaq rimaymi, Pablo Nerudapa
rikch'ayninta ukhu sunquwan, yuyaychasqa pachanpi
qhawanapaqmi waqyakun, paypa quchawan
tupayninwan, wiñaypaq hawaq rimayninpa
kawsayninwanpas hatunchaspa.

78

PE 20. PABLO, WAWA KAYNIYKIMANTA, TRAIN

(20. Pablo, de tu niñez, el tren)

Qhilla misk'ita, qhilla kallpata, qhilla waqayta, qhilla thakiytapas

musikusqanki.

Trainpa qhillanmi karqa taytaykiwan. Puriykuqta puriy patamantam qhawarqanki paqarimuqta rikurqanki.

Pablo, usqhayllam sach'a-sach'aman chayarqanki qhilla ñanpa qayllanpi. Musuqmanta, tukuyqa qhillam karqa ichaqa sach'akunawanmi tuparqanki. Sumak, hark'asqa q'iru wiñay q'umir sach'a-sach'akunamanta.

Chayqa yuyaychasqa uraymi karqa llantuyta tukuy kawsayniykimanmi haykurqa. Hayk'a raqrakuna allpapi. k'allmankunapas hanaq pachaman. Hayk'a q'umir, hatun kay musuq munasqaykim karqa;

manchakuq huertapa sach'an chay mana ruphaykusqankuna.

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "PABLO, WAWA KAYNIYKIMANTA, TRAIN" sutichasqa, Pablo Nerudapa wawa kayninmanmi apaykamuwanchik,

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

trainpa rikch'ayninta churaspa, Chilepa uray kawsay rikuyninwan tupaypa, musyaypa rikch'aynin hina.

Train musyaypa rikch'aynin hina:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa trainwan muspharisqanwanmi qallarín, "qhillapa" tukuy rikch'ayninpa kasqantam hatunchaspa: "qhilla misk'ita, qhilla kallpata, qhilla waqayta, qhilla thakiytapas".

Trainqa, taytanwan kуска, wayna Nerudapaq pachata maskhanapaq, musyanapaqpas ñanninmi.

Pachamama kawsay rikuyninman t'ikray:

Kay hawaq rimayqa qhilla pachamanta pachamama pachaman t'ikrakuymi willakun, Neruda "qhilla ñanpa qayllanpi sach'a-sach'aman" chayaqtin.

"Musuqmanta, tukuyqa qhillam karqa ichaqa sach'akunawanmi tuparqanki Sumak, hark'asqa q'iru wiñay q'umir sach'a-sach'akunamanta." ninqa, pachapa t'ikrakuyninmi.

Chilepa urayninwan tupay:

Kay hawaq rimayqa Chilepa urayninpa kawsay rikuyninmi yuyarichin, paypa "sach'ankunawan", "wiñay q'umir sach'a-sach'akunawan"wan "raqrakuna allpapi"wanpas.

"Chayqa yuyaychasqa uraymi karqa
llanthuyta tukuy kawsayniykimanmi haykurqa
Hayk'a raqrakuna allpapi. y k'allmankunapas
hanaq pachaman Hayk'a q'umir, hatun kay
musuq munasqaykim karqa manchakuq
huertapa sach'an chay mana
ruphaykusqankuna." ninqa, uray kawsay
rikuyninmi yuyarichin.

Pachamama huk "manchakuq huerta" hina:

"Manchakuq huerta" rimayqa pachamamapa
hatun kayninmi, misk'i kayninpas, paypa
sunchakuyta, t'ikrakuytapas atiyñinmi.

Wawa kaywan yuyariy:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa wawa
kayninmanmi apaykamuwanchik, maypichus
paypa musyaykunan pacha kawsayman
kichakun, maypichus trainwan pachamama
huk mana chinkaq yuyariypi hukllachakun.

Yuyaychasqa (Resumen): ***PABLO, WAWA
KAYNIYKIMANTA, TRAIN***qa Pablo Nerudapa
Chilepa uray kawsay rikuyninwan tupayninmi, trainpa,
pachamamapa paypa wawa kayninpi chaniyuq
kasqantapas hatunchaspa.

PE 21. T'IKAPA QALLARIYNINKUNA

(21. Comienzos de la flor)

*T'ika, k'anchayta quq
llimp'iykikunawan kawsaypa
sunqunta. Ch'uya kayniykiwan
hunt'aq hatun pampata.
Waytarikuypas, munakuypas
willakuq. Tarpusqa kaq. Wañusqa
raqrakunamanta allpaman*

*kutimuq. T'ika, Pablo qanta murusurqa, paqarinaykita
rurarqa sunqukunapi wiñanaykita rurarqa. Pitaq kani,
hawaq kasqayta ninapaq Pabloq t'ikallanmi kayta
munayman.*

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "T'IKAPA QALLARIYNINKUNA"
sutichasqa, t'ikapa rikch'ayninta churan Pablo
Nerudapa hawaq rimayninpa paqarimuyninta,
chhapaqninwanpas, kikin qillqaqpa hawaqpa hatun
kayninpa ñawpaqninpi llampu kaynintapas.

T'ika hawaq rimaypa rikch'aynin hina:

Kay hawaq rimayqa t'ikata huk raki hina
willakun, payqa sunqunta k'anchaykun,
pachata ch'uya kaywan hunt'an, sumaq
kaytawan munakuytapas willakun.

Kay kaykunaqa hawaq rimaywanmi
tupachisqa, payqa kawsayta t'ikranapaq,
sunchakuykunata rikch'arinapaqpas
atinyñiyuq.

Neruda t'ikakuna muruq hina:

"T'ika, Pablo qanta murusurqa Paqarinaykita
rurarqa Sunchukunapi wiñanaykita rurarka"
ninca, Nerudaqa paypa hawaq rimayninwan
ñawinchaykuqninpa sunqunpi t'ikakunata
murusqanmi, sunchakuytawan
yupaychaytapas paqarichispa.
Nerudaqa hawaq rimaypa muruqninmi,
sunchukunapi paqariq.

83

Qillqaqpa llampu kaynin:

"Pitaq kani, hawaq kasqayta ninapaq Pabloq
t'ikallanmi kayta munayman" ninca, Alfred
Asís-pa Nerudapa hatun kayninpa
ñawpaqninpi llampu kayninmi, paypa hawaq
rimayninpa rakinllata kayta munaspa.
Qillqaqqa Nerudapaq yupaychasqantam
rikuchin.

Kawsaypa hawaq rimaypa pachakuyñin:

T'ikapa wañusqa raqrakunamanta allpaman
kutimuyninmanta willakuyqa kawsaypa,
hawaq rimaypa pachakuyñinmi, chayqa
sapa kuti musuqman tukukun.

Hawaq rimayqa huk mana sayk'usqa
pachakuyñin.

Yuyaychasqa (Resumen): ***T'IKAPA
QALLARIYNINKUNA***qa Pablo Nerudapa hawaq
rimayninpa kawsayninmi, t'ikapa rikch'ayninta
churaspa paypa hawaq rimayninwan pachata
yuyaychanapaq, t'ikranapaqpas atiyñinta
hatunchaspa.

PE 22. QHIPAKURQANKIN

(22. *Te has quedado*)

Pablo ñanta qatispa huerta
kamayuq sach'ata hinam
kawsayninpa sutinta churaspa
allpamanta hanaq
pachakama. Pachapa
yanapaqninkuna
puririnyikikunamantam
qanwan kachkanku llapa runa
kuyuykachaqtin allpa tuqayta
huqarispas. Pablo— runa
waqan Pablo— mayu

qayllaman hamun Pablo— urqukunata ch'eqtachan
Pablo— qispiywan samakun. Masikunaqa
qhipakurqanku qispi kawsayniyuq Pablunwan. Pablo,
Munasqa Hawaq. Masikunaqa qhipakurqanku
makinpa q'uñi kayninwan llakisqa k'anchayninwan
k'anchasqa k'uñunwan, allin p'achanwan,
k'anchaywanpas.

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "QHIPAKURQANKIN"
sutichasqa, Pablo Nerudapa tukuy pachapi
kawsayninpa chhapaqninmi, hawaq hina

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

kawsayninwan, qispiy kawsaypaq
kamachikuyñinwanpas hatunchaspa.

Nerudapa rikch'aynin ñanpi:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa ñanta
qatisqanwanmi qallarin, huerta kamayuq
sach'ata rikuqwan tupachispa.

"kawsayninpa sutinta churaspa allpamanta
hanaq pachakama" ninqa, Nerudapa allpa
kawsayta hanaq pachawan tupachinapaq
atiyñinmi.

Llaqtapa yanapaynin:

"Pachapa yanapaqninkuna
puririyiniykikunamantam qanwan kachkanku
llapa runa kuyuykachaqtin allpa tuqayta
huqarispa" ninqa, Nerudata llaqtanwan
muyusqa rikuchin, payqa payta qatin,
yupaychanpas.

Allpa tuqayta huqariq runaqa llaqtapa
rikch'ayninmi.

Llaqtapa waqaynin:

"Pablo—" sapa kuti nisqa, wak
ruwaykunawan qatisqa ("runa waqan", "mayu
qayllaman hamun", "urqukunata
ch'eqtachan", "qispiywan samakun") ninqa,
Nerudapa llaqtapa yuyayninpi sapa kuti
kasqanmi.

"Pablo— qispiyan samakun" ninqa,
Nerudaqa qispiy kawsaypa rikch'ayninmi.

Qispiy kawsaypa kawsaynin:

"Masikunaqa qhipakurqanku qispi
kawsayniyuq Pablunwan Pablo, Munasqa
Hawaq" ninqa, Nerudapa qispiy kawsaypaq
kamachikusqanmi.

Nerudaqa munachasqa hawaqmi, qispiy
kawsaypaqpas.

Hawaqpa rikch'aynin:

"Masikunaqa qhipakurqanku makinpa q'uñi
kayninwan llakisqa k'anchayninwan
k'anchasqa k'uñunwan, allin p'achanwan,
k'anchaywanpas" ninqa, Nerudaqa hatun
kayninwanpas sunquchallku, runa
kawsayniyuqmi.

Nerudaqa sunquchallku runa hina yuyarisqa.

Yuyaychasqa (Resumen): ***QHIPAKURQANKIN***qa
Pablo Nerudapa tukuy pachapi kawsayninpa
chhapaqninmi, hawaq hina kawsayninwan, qispiy
kawsaypaq kamachikuyñinwanpas hatunchaspa.

PE 23. PABLO WAN ROMEO

(23. Pablo y Romeo)

*Murga hawaqqa Pedagógico
yachay wasinpi yachasqanpi
huk sinchi masikaytam rurarqa
Pablo Neruda hawaqwan,
paykunapa hawaq rimay
tupayninwan sinchichasqa.
Luís Enrique Delato hawaqqa,
qillqayninpi taki-rimaykunata,*

*atipanakuykunatapas yuyarikun maypichus kуска
puriqkanku. Romeo Murga wan Neruda, wakin kuti
huknin “Lejana” hawaq rimaywan uray hawaqtaq
“Farewell” nisqawan huk kutitapas yapayan “wakin
bohemia tutakunata sirvisapa sirvisawan chawpinpi”.
Pablo, Romeo Murga riqsin: Pablo uray allpamanta
Parral wan Temuco ñan patapi, achka unu, hatun
sach'akuna chiri pachapa sinchi mayunkuna,
quchakuna wiñay rit'iyuqpas. Romeo Atacamamanta
¡Copiapó!... chay llaqtata munakuni ch'aki urqukunapi
k'anchaq rumi, ñawpaq mayu ñankuna rumikunawan
tarpusqa, punchawpi ruphaq inti tutapi sinchi chiri,
ch'askakunawan hunt'asqa hanaq pacha kuyuy allpa,
suyasqa murukuna. Pablo wan Romeo iskayninku,
mana tukukuq allpamanta, allpawan ch'askayuyq
Chilemanta.*

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "PABLO WAN ROMEO"
sutichasqa, Pablo Nerudawan Romeo Murga hawaqpa
masikayninmi willakun, paykunapa
saphiyninkunamanta, Chilepa allpanwan
tupayninmantapas willaspa.

Nerudawan Murgawan masikay:

Kay hawaq rimayqa Nerudawan Murgawan
Pedagógico yachay wasinpi yachasqankupi
sinchi masikayta rurasqankutam willakun,
hawaq rimaypaq munakuyñinkunata kuska
apaspa.

Taki-rimaykunamanta,
atipanakuykunamanta, bohemia
tupaykunamantapas willakun.

Nerudapa saphiynin:

Nerudapa Chilepa urayninpi saphiyninmi
willakun, paypa "uray allpankuna Parral wan
Temuco"wan, paypa "hatun
sach'ankuna"wan, paypa "sinchi
mayunkuna"wan, paypa "quchakuna wiñay
rit'iyuqpas"wanpas.

Kay willakuyqa Nerudapa wawa kayninman,
rurasqanmanpas chhapaqsapa kawsay
rikuyninmi.

Murgapa saphiynin:

Murgapa Chilepa chinchayninpi saphiyninmi willakun, "Atacama ¡Copiapó!"pi, paypa "ch'aki urqukuna"wan, paypa "rumikunawan tarpusqa ñawpaq mayu ñankuna"wan, paypa "ruphaq inti"wan, paypa "ch'askakunawan hunt'asqa hanaq pacha"wanpas.

Kay willakuyqa chunniq allpapa chiri kawsay rikuyninmi, chaymi Murgapa rurasqanmanpas chayasqa.

Chilepa allpanwan tupay:

Saphiyninku sapaq kashaqtinpas, Neruda wan Murgapa Chilepa allpanwan ukhu tupaytam kуска apanku, chaytaq paykunapa hawaq rimayninkupi rikuchikun.

"Pablo wan Romeo iskayninku, mana tukukuq allpamanta, allpawan ch'askayuq Chilemanta" ninqa, allpapa yuyaychaypa saphiynin, hukllachaq rakinpas kasqantam hatunchan.

Hawaq rimay hukllachaq hina:

Kay hawaq rimayqa hawaq rimayqa kay iskay hawaqkunata hukllachasqantam rikuchin, saphiyninku sapaq kashaqtinpas.

Yuyaychasqa (Resumen): ***"PABLO WAN ROMEO"***qa Pablo Nerudawan Romeo Murga masikayninmi, saphiyninkunata, Chilepa allpanwan tupaynintapas hatunchaspa.

PE 24. MAMA, MANA PURIQTA RIKUWARQANKICHU

(24. Madre, no me viste caminar)

Mama-Churi. *(Madre-hijo. Alfred Asísqa Nerudapa, mamampapas yuyayninman, rurasqanmanpas haykun... (Pablo wan mamampa sunqunpi))*

Hayk'atam purinay karqa.

Hayk'atam sunquchakuyta

rikuchinay karqa. Hayk'atam

makiykiwan ñankuna. Mama,

qasqaykim pisiwarqa sunquypa takinga mana chayamuwarqachu. Punchawpi huk waqyay tuta mana puñusqaypi huk thuñuy. Mama, tukuy pachapi yanapawaq, ruwanaykunapi yanapay makiykim chukchaypi, hanaq pachapa llanp'u kaynin. ¡Pablito!... mana uyarirqaykichu. Imaynatas uyarikuyta, punkuykumanta waqyakuyta ch'askaykikunawan qhawawayta munarqani. Mamita, qanqa versukunatam munarqanki saminniykita saqiwarqanki. Mama, qanta wiñaypaqmi apakurqani sunquchakuyta muruwarqanki.

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "MAMA, MANA PURIQTA RIKUWARQANKICHU" sutichasqa, Pablo Nerudawan maman Teresa Basoaltowan ukhu tupayninmi willakun, paypa mana kasqanmanta nanayta, kawsayninpi chhapaqninmantapas riqsispa. Alfred Asísqa Pabloq, mamampapas sunqunmanmi haykuwanchik, huk rimaykunata, yuyaykunata rikuchiyta munaspa, chaykunaqa hawaqpa, paypa k'achasqa mamanpa wiñayman usqhaylla risqanrayku.

Mamapa mana kasqan:

Kay hawaq rimayqa mamapa mana kasqanmanta waqaywanmi qallarín, payqa churínpa ñawpaq puririyinkunata, wiñayninpas mana qhawayta atirqachu.

"Hayk'atam purinay karqa Hayk'atam sunquchakuyta rikuchinay karqa. Hayk'atam makiykiwan ñankuna" ninqa, mamawan kawsayta kуска apanaypaq munaymi.

Mamapa kawsayninpaq munay:

Kay hawaq rimayqa mamapa kawsayninpaq munaymi willakun, paypa takinpaq, paypa yanapayninpaq, paypa llanp'u kayninpaqpas.

"Mama, qasqaykim pisiwarqa Sunquypa takinga mana chayamuwarqachu Punchawpi

huk waqyay Tuta mana puñusqaypi huk
thuñuy" ninqa, mamapa pisikusqanmi.

Mamapa yuyariy:

Kay hawaq rimayqa mamapa yuyariyninmi
willakun, paypa versukunapaq
munakuyñinmanta, hawaqpa kawsayninpi
chhapaqninmantapas.

"Mamita, qanqa versukunatam munarqanki
saminniykita saqiwarqanki Mama, qanta
wiñaypaqmi apakurqani sunquchakuyta
muruwarqanki" ninqa, mamapa
kawsayninmi.

Yuyaychasqa rimay:

Kay hawaq rimayqa hawaqwan mamanwan
yuyaychasqa rimaymi, maypichus payqa
churinpa waqyasqanta uyarikuyta,
rikuytawanmi munakun.

"¡Pablito!... mana uyarirqaykichu Imaynatas
uyarikuyta, punkuykumanta waqyakuyta
Ch'askaykikunawan qhawawayta
munarqani."

Mama chhapaqnin hina:

Kay hawaq rimayqa mamam Nerudapa
kawsayninpi hatun chhapaqninmi.

Yuyaychasqa (Resumen): ****"MAMA, MANA PURIQT
RIKUWARQANKICHU"****qa Pablo Nerudapa
mamapaq ukhu munakuyninmi, paypa mana
kasqanmanta nanayta willaspa, kawsayninpi
rurasqanpipas chhapaqninwan hatunchaspa, chayqa
Alfred Asísqa hawaqpa sunqunmanta rimayninmi.

PE 25. HUK PURIY

(25. *Un viaje*)

*Chay uchuyllaraq Pabloqa puriyta qallarín. Ñanqa,
uraymi Para, kareta-kuna. Sayayninmanta ch'eqtaspa
Bio Bio, hatun Mayu Mapuche allpakunapa tupanan.
Chaymanta Araucanía Araucanospa Suyuynin*

*Araukaria sach'akuna
Ch'uya Canelos.
Pablo, pachamamapi
qallarín. Ruruq muruta
pallan makinpi hap'ispa
aswan chaniyuq
ruwayñinta*

*chhapaqchan. Qillqakuna, aswan qillqakuna kawsay
rikuyninqa tukusqam.*

CH'UYANCHASQA

(*Análisis*)

Kay hawaq rimayqa, "HUK PURIY" sutichasqa, Pablo Nerudapa ñawpaq puririyninmanmi apaykamuwanchik, Chilepa uray k'uchunwan tupayninmanta, pachamamawan tupayninmantapas willaspa.

Urayman puriy:

Kay hawaq rimayqa wayna Pablo Nerudapa Chilepa urayninman puririsqanmi willakun, chay puriyqa paypa kawsayninta, rurasqanpas ukhuta chhapaqsasqa.

Uray kawsay rikuyninpa kayninkunam nipun,
"para", ***karetakuna***wan ***Bio Bio, hatun
Mayu***wanpas.

Mapuche allpawan tupay:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa Mapuche
allpawan tupayninmi hatunchasqa, huk
kawsaypa paypa pachapa rikch'ayninman
chayasqan.

Mapuche kawsaypa ch'uya rakinmi nipun,
Araukaria sach'akunawan ***Ch'uya
Canelos***wanpas.

Pachamamaman rikch'ariy:

"Pablo, pachamamapi qallarin Ruruq muruta
pallan makinpi hap'ispa aswan chaniyuq
ruwayñinta chhapaqchan. Qillqakuna, aswan
qillqakuna Kawsay rikuyninqa tukusqam"
ninqa, Nerudapa hawaq rimaypi
qallariyninmi.

Kay hawaq rimayqa Nerudapa
pachamamaman rikch'ariyninmi willakun, huk
tupayqa payta ñawpaq versunkunata
qillqananpaq yuyaychasqa.

Hawaq rimaypa murun:

Ruruq muruta Neruda makinpi
hap'isqan rikch'ayqa paypa hawaq
rimayninpa paqarimuyninmi, chayqa paypa

allpawan, pachamamawan tupayninmanta
paqarin.

Tukusqa kawsay rikuynin:

Tukuy kaq rimay "Kawsay rikuyninqa
tukusqam" ninqa, Chilepa urayninman
puriyqa Nerudapa kawsayninpi sapaq pacha
karqa, maypichus payqa hawaq rimayninpa
rimayñinta, pachapi tiyananpas tarirqa.

Pachamama yuyaychay hina:

Kay hawaq rimayqa pachamamaqa
Nerudapa aswan chaniyuq yuyaychasqanmi.

Yuyaychasqa (Resumen): ***HUK PURIY***qa Pablo
Nerudapa Chilepa uray k'uchunwan tupayninmi,
pachamamapa paypa kawsayninpi, rurasqanpipas
chhapaqninwan hatunchaspa.

PE 26. MARURI N'AN**(26. La calle Maruri)***(Santiagoman chayamusqa)*

*Maruri n'anpa kunkanmanta aswan kunkanmanmi
paqarirqani, kikin tutayaq
hanaq pachakunatam
ventanaymanta rikurqani,
chaypi wawa kawsayta
aparqani, chaypacha,
Pabloqa purirusqamña*

*karqa. Rumi adoquinkunata chaskiq n'an. Ladrillukuna
hukllata hukllapa patanpi churana. Llakiypaq
ukhukuna. Chayarqanki Pablo chirisqa ukhuykiman
Puñunata, mayllikunatapas llimp'isqanki. Anti Intim
k'anchayniykita qallarirqa Kunti Inti haykuyninmi
puñuyta apasurqanki Uray wayram paraykita apamuq
Chinchay ch'uya, uray laqa jsinchi para chiqap!
N'anpi k'anchaykuna adoquinkunapa rikch'aynin.
Qhasqa qara akasya sach'a q'umir raqrakuna
puririyniykipi paywanmi rimaykuq wasikipa kanchapi,
puririyniykipa qayllanpi hinam.*

CH'UYANCHASQA*(Análisis)*

Kay hawaq rimayqa, "MARURI N'AN" sutichasqa,
Pablo Nerudapa, qillqaqpa kikinpa kawsayninwanpas

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

Maruri n'anpa sunqunmi willakun, maypichus iskayninku kawsay rikuyninkunata hukllacharqanku, kuntiñiqman qhawaspa.

Maruri n'anwan kikinpa tupaynin:

Qillqaqqa Maruri n'anwan kikinpa tupayninmi churan, chaypi qayllapi paqarisqanmanta willaspa, Nerudawan kikin tutayaq hanaq pachakunata rikuspa.

Kayqa qillqaqwan hawaqwan tupaytam ruran, ñawinchaykuqtaq n'anpa sunqunkunata iskayninkupa ñawinkunawan yuyaychan.

Maruri n'anpa willakuynin:

Kay hawaq rimayqa Maruri n'anta rikuchiq willaykunawanmi willakun, rumi adoquinkunata, churana ladrillukunata, llakiy ukhukunata, qhasqa qara akasya sach'atapas nispa.

Kay willaykunaqa n'anpa kawsay rikuyninta, llakta ukhu kayninta pachamamawan tupayninpas sumaq rikuchin.

Nerudapa chaypi kasqan:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa chirisqa ukhunpi, puñunata mayllikunatapas llimp'ispa, Intipa, wayrapa pachapa puririyinwan musyaspa kawsasqanmi yuyaychan.

Nerudapa chaypi llampu kawsayninmi rikuchikun.

Kawsay rikuyninpa iskay sunqun:

Kay hawaq rimayqa Maruri n'anpa kawsay rikuyninpa iskay sunqunmi hatunchan, k'anchayninkunawan, laqankunawanpas, pachamama rakinwan, llakta ukhu rakinwanpas.

"Chinchay ch'uya, uray laqa jsinchi para chiqap!" ninqa, pachapa iskay kayninmi willakun.

Akasya sach'a qhawaq hina:

Qhasqa qara akasya sach'aqa Maruri n'anpa kawsayninpa qhawaqninmi, huk pacha maypichus Neruda rimaykuq, wasinpi hinapas sunquchallku kawsayta tarisqa.

Llakta ukhupi pachamamawan qaylla kaymi rurasqa.

Yuyaychasqa (Resumen): ***"MARURI N'AN"***qa Pablo Nerudapa kawsayninpi chaniyuq n'anpa sunqunmi willakun, qillqaqpa kikinpa tupayninwan, llakta ukhu kawsay rikuyninpa iskay sunqunwanpas hatunchaspa.

PE 27. PABLO, TAYTA
(27. Pablo, padre)

*Huk ususi huk sunquchakuy
Makitaykiwan pusayta
mosqoykurqankichu?
Waqayninwan rikch'ayta
yuyaykurqankichu? Imayna
kusikuyta "Tayta" waqyanaykita
Escuelaman pusamuyta,
paywan unuta p'ituyta. Para-
llantupa uranpi, muyusqa,
intiwan llanthu p'achanwan, hatun wallqa p'achanwan.
¡Taytituy!... utaq ¡Pablituy! Pisillatam waqyakusurqan.
Asiriykunata, pisillata qhawasqaykita. Ichapas puka-
puka uyachawan, wirpanpa karmin hina pukan,
lakaqch'i k'uñuchakikunawan... ¡Ususiy, Ususiy!
Wiñaypaqmi puñuykusun ususiy... Puñuykusunmi...*

CH'UYANCHASQA
(Análisis)

Kay Alfred Asís-pa hawaq rimayninqa, "PABLO, TAYTA" sutichasqa, Pablo Nerudapa tayta kayninmi willakun, paypa ususin Malva Marina Trinidad Reyeswan tupayninmanta yuyaychaspa, payqa waynalla wañurqa.

Yuyaychasqa tayta kay:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa tayta hina
mosqoykunamanta, munaykunamanta
tapuykunata churakun, sapa punchaw
familiapa kawsayninpa rikch'ayninkunata
yuyaychaspa.

"Makitaykiwan pusayta mosqoykurqankichu?
Waqayninwan rikch'ayta yuyaykurqankichu?"
ninpa, tayta kayqa huk mosqoymi.

Familiapa kawsayninpa rikch'ayninkuna:

Kay hawaq rimayqa llampu, sapa punchaw
rikch'aykunamanta willakun, ususinta
escuelaman pusayta, paywan unukunata
p'ituyta, parawan intiwanpas hark'ayta.

Kay rikch'aykunaqa Nerudapa tayta hina
runa kawsayninpa, qaylla kayninpas rikuchin.

Ususipa rikch'aynin:

Kay hawaq rimayqa ususinta munakuy
willaykunawanmi willakun, paypa
asikuyninmanta, puka uyachankunamanta,
wirpanpa karmin pukanmanta, lakaqch'i
k'uñuchakikunamantapas.

Kay willaykunaqa wawaq rikch'ayninta,
sunquchakuyñintapas ruran.

Wañuypa nanaynin:

Kay hawaq rimayqa nanaypa, despedidapa
willakuyninwanmi tukukun, Nerudata

ususinta wiñaypaq puñuchikuyta
yuyaychaspa.

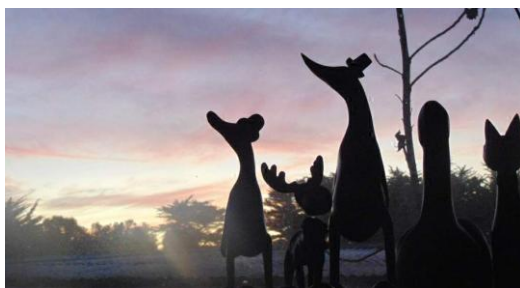
"¡Ususiy, Ususiy! Wiñaypaqmi puñuykusun
ususiy... Puñuykusunmi..." ninqa,
chinkasqanpa sunquchakuyñinmi.

Nerudapa tayta kaynin:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa ususinpa
yuyarinanpaq, paypa kawsaynin imayna
kanmanpas yuyaychanapaq sumaq ruwaymi.

Yuyaychasqa (Resumen): ***"PABLO, TAYTA"***qa huk
suncupa hawaq rimaymi, Pablo Nerudapa tayta
kayninmi willakun, ususinwan tupayninmanta
yuyaychaspa, wañuyninmanta nanayta willaspa.

104

PE 28. PISILLA YUYAYCHASQA**(28. Resumen corto)**

Neruda: mosqoyniyuq. Pampakunata, urqukunata puririq. Rimaqta, tukuy pachata puririq. Ñanpi tukuy kaqta munakuq. Wayrata, qucha patata, challwakunata munakurqa, unukunata, pisqukunata, quchakunatapas... Kawsaypa saphiñinta samarqan chayta qillqakunapi churanapaq. Nerudaqa kawsanraqmi, sunquypi musiy vinopa vasunpi misk'iy. Phuyukunapi paypa rikch'ayñinta rikuy. Sach'a-sach'akunapi mutiy. Ch'usaq allpakunapi yuyaychay. Wiñaypaqmi chaypi kasan, kawsanraqmi... Wiñaypaq.

105

CH'UYANCHASQA**(Análisis)**

Kay hawaq rimayqa, "PISILLA YUYAYCHASQA" sutichasqa, Pablo Nerudapa saphiñinta huk pisilla, sunqu-rikuchiq yuyaychasqawanmi hap'in, paypa mosqoyniyuq sunqunwan, pachamamapaq munakuyninwan, wiñaypaq kawsayninwanpas hatunchaspa.

Nerudapa saphiñin:

Kay hawaq rimayqa Nerudata
"mosqoyniyuq" hinam rikuchin, mana
sayk'usqa puririq, payqa "pampakunata,
urqukunata" purirqa, "rimayta, tukuy
pachata"pas maskharqa.
Paypa pachamamapaq munakuyninmi
hatunchasqa, "wayrata, qucha patata,
challwakunata, unukunata, pisqukunata,
quchakunatapas..." nispa.

Kawsaywan tupay:

"Kawsaypa saphiñinta samarqan chayta
qillqakunapi churanapaq" ninqa, Nerudapa
kawsaypa sumaq kayninta,
sunquchakuyñintapas paypa hawaq
rimayninwan hap'inapaq atiyñinmi.

Nerudapa wiñaypaq kawsaynin:

Kay hawaq rimayqa "Nerudapa
kawsanraqmi" ninmi, ñawinchaykuqta paypa
sunqunpi musinanpaqmi waqyakun, vinopa
vasunpi misk'inanpaq, phuyukunapi
rikunapaq, sach'a-sach'akunapi mutinanpaq,
ch'usaq allpakunapi yuyaychananpaqpas.
"Wiñaypaqmi chaypi kasan, kawsanraqmi...
Wiñaypaq" ninqa, paypa kawsayninpa
pacha, karu kaytapas atipasqanmi.

Nerudata musiyanaq waqyay:

Kay hawaq rimayqa ñawinchaykuqta
Nerudapa kawsayninwan musyaykunawan
tupayta, paypa kawsayninwan huk sapalla,
ukhu ruwaywan tupaytawanmi waqyakun.

Yuyaychasqa (Resumen): ***PISILLA

YUYAYCHASQA***qa Pablo Nerudapa saphiñinta huk
pisilla, sunqu-rikuchi yuyaychasqawanmi hap'in,
paypa mosqoyniyuq sunqunwan, pachamamapaq
munakuyninwan, wiñaypaq kawsayninwanpas
hatunchaspa.

PE 29. PABLO, RUWRYNIYKI WAN MAYNIN KUNA
(29. Pablo, tus obras y lugares)

*Wiqhru ñanmi, sach'akunaqa urmaykusqam.
T'ikrasqa rumikunaqa ñanmanmi llusqsimusqa. Hanaq
pachapa phuyunkunaqa parayta chinkasqa. Uray*

*wayraqa pelikanukunata
apamusqa. Hawaqkunaqa
kawsayniykimantam
chayamunku. Llakiykunata,
waqaykunata huñurqanku,
pergaminota rurarqanku Manchay
allpa kuyuykunapas
pampakunata tanqarqanku*

*Kawsasqa rikch'aykunaqa qasqankunata
rikuchirqanku Waqaychasqa k'anchayniykikunaqa
puririqkunata rikuchirqanku T'uqsirqa q'irukunaqa
quchamantam llusqsimurqanku. Huertapa uchuy
ñankunaqa yupayniykita saqisqa. Quchapa
challwankunaqa chayananmanmi chayasqa Isla
Negra pi qhipakurqanku huk ruwayrayku chayqa
rurayniykiraykum, hawiykusqa Pablo...*

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "PABLO, RUWRYNIYKI WAN
MAYNIN KUNA" sutichasqa, Pablo Nerudapa

rurasqanpa chhapaqninmi kawsay rikuyninpi, payta waturikuqkunapa kawsayninpi, astawanraq Isla Negrapí, wiñaypaq.

Kawsay rikuyninpa t'ikrakuynin:

Kay hawaq rimayqa Isla Negrapa kawsay rikuynin Nerudapa kawsayninwan, rurasqanwan t'ikrasqanmi willakun, "urmaykusqa sach'akunata", "t'ikrasqa rumikunata", **"parayta chinkasqa phuyukunata"***pas nispam. Kay rakiqa Nerudapa kawsayninpa chay pachapi mana chinkaq yupayta saqisqanmi.

Puririqkunapa chayamuynin:

"Hawaqkunapa kawsayniykimantam chayamunku Llakiykunata, waqaykunata huñurqanku, pergaminota ruraraqanku" ninpa, hawaqkuna Isla Negraman chayasqankum willakun, Nerudapa kawsayninman sunqunmanpas tupayta maskhaspa. Kay hawaq rimayqa **"Hawaqkunapa"***wan "puririqkunapa" Isla Negraman chayasqanmi willakun, Nerudapa sunqunwan, rurasqanwanpas tupayta maskhaspa.

Nerudapa rurasqanpa kasqan:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa Isla Negra wasinpa kayninkunam nipun, "kawsasqa

rikch'aykuna", ***"waqaychasqa
k'anchayniykikuna"***wan ***"t'uqsirqa
q'irukuna"***wanpas.

Kay rakiqa Nerudapa rurasqanpa chaypi
chiqap kasqanmi, runakunapas chaywan
tupakun.

Quchawan tupay:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa quchawan
tupayninmi hatunchasqa, "pelikanukunata"
uray wayrawan chayaqta, "quchapa
challwankunata" Isla Negraman
chayaqtapas nispam.

"Isla Negrapi qhipakurqanku huk ruwayrayku
Chayqa rurayniykiraykum hawiykusqa
Pablo..." ninqa, quchapa Nerudapa
kawsayninpi, rurasqanpipas chaniyuq
kasqanmi.

Wiñaypaq kawsaynin:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa Isla Negrapi
kasqanqa "rurayniykiraykum hawiykusqa
Pablo..." nispa tukukun, hawaqpa wiñaypaq
kawsayninmi hatunchasqa.

Yuyaychasqa (Resumen): ***PABLO, RUWRYNIYKI
WAN MAYNIN KUNA***qa Pablo Nerudapa
rurasqanpa chhapaqninmi kawsay rikuyninpi, payta
waturikuqkunapa kawsayninpipas willakun,
astawanraq Isla Negrapi.

PE 30. ISLA NEGRAPI MASIKUNAWAN
(30. En Isla Negra, con amigos)

*Vino Qapuykikuna.
 Etiquetewan t'aqasqa,
 yana-puka vasukunata
 hunt'aspa. Intiwan
 q'uñichisqa uva misk'i.
 Barcuykipi qaputa*

*huqarispa masiykikunam huñunakunku... ¡Allin
 kawsay Pablo! Allin kawsaywan qillqakuna,
 rimaykuna, takikunapas. Ch'aki kunka. Wayrakunata
 yuyayman apay. Kawsasqakunata atipay, mana
 kaqkunata yuyaychay ¡Pablo, kunan kawsan!*

111

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "ISLA NEGRAPI
 MASIKUNAWAN" sutichasqa, Pablo Nerudapa Isla
 Negrapi wasinpi huñunakuy rikch'aymanmi
 apaykamuwanchik, maypichus vino, hawaq rimay,
 masikaypas kusikuywan, huñunakuywanpas
 hukllachakun.

Huñunakuy kawsay rikuynin:

Kay hawaq rimayqa k'apra huñunakuy
kawsay rikuyninmi willakun, "Vino
Qapuykikunawan", "yana-puka
vasukunawan"wan "Intiwan q'uñichisqa uva
misk'i"wanpas.

"Barca" rikch'ayqa qucha patapi kawsay
rikuyninmi, quchawan tupaywanpas,
chaykunaqa Nerudapa Isla Negrapa
kawsayninpa kayninkunam.

Nerudapaq brinda:

"¡Allin kawsay Pablo! Allin kawsaywan
qillqakuna, rimaykuna, takikunapas. Ch'aki
kunka" ninqa, Nerudapaq brindarmi, paypa
kawsayninwan, rurasqanwanpas kusikuspa.
"qillqakuna", "rimaykuna"wan "takikunapas"
hawaq rimayta, takiytawanmi rikuchin,
chaykunaqa Nerudapa kawsayninpa
saphiyninkunam.

Nerudapa kasqan:

"Wayrakunata yuyayman apay.
Kawsasqakunata atipay, mana kaqkunata
yuyaychay ¡Pablo, kunan kawsan!" ninqa,
Nerudapa huñunakuypi kasqanmi, paypa
rimayninkunawan, sunqunwanpas.

Paypa mana kasqanwanpas, Nerudaqa
masinkunapa yuyayninpi, mosqoyninpi
kawsanraqmi.

Masikaypa kusikuynin:

Kay hawaq rimayqa masikaytawan
huñunakuytam hatunchan, kusikuyta,
huñunakuy pachakunatapas kуска apaypa
chaniyuq kasqantam willaspa.

Vino, hawaq rimaypas masikaypa,
kawsasqakunapa tupayninpa
rikch'ayninkunam tukukunku.

Isla Negra huñunakuy chayanan hina:

Isla Negraqa huk huñunakuy chayananmi,
maypichus Nerudapa masinkuna paypa
kawsayninpaq kusikunankupaq
huñunakunku.

113

Yuyaychasqa (Resumen): ***"ISLA NEGRAPI
MASIKUNAWAN"***qa Pablo Nerudapa Isla Negrapí
wasinpi huñunakuy kawsay rikuyinmi, paypa
kawsayninwan, rurasqanwan, masikaywanpas
kusikuspa.

PE 31. ÑAWNYKIKUNA TARIPUQ

(31. Tus ojos descubriendo)

*Ñawiykikuna Pablo allpa qara
patanmanta aswan
ukhumanmi yaykurqa.
Chakiykikuna, Pablo
granitukunamanta aswan karu
aqukunatam sarurqa.
Makiykikuna, Pablo
sunchakuykunamanta
aswan karu lápiztam hap'irqa.*

*Munakuyniyki, Pablo yuyayniykitam huk kuti huk
kutita mana sayk'uspa ch'eqtarqa. Sinqayki, Pablo
misk'a p'anqamanta aswan karu t'ikakunatam
mutiykurqa. Ruk'aykikuna, Pablo uvamanta aswan
karu qaputam hap'irqa. Qunqurkikuna, Pablo
wañuyniykimanta aswan karumanmi k'umukurqa.
Rurayniykikuna, Pablo wiñaypaqmi qhipakurqa.*

114

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "ÑAWNYKIKUNA TARIPUQ"
sutichasqa, Pablo Nerudapa musyayninpa, kamay
yachayninpa ukhu kayninmi willakun, paypa
kawsaypa, runapa kawsayninpa sayayninkunata
atipanapaq atiyñinwan hatunchaspa.

Musyaykuna rikch'ay hina:

Kay hawaq rimayqa musyaykunatam
rikch'ay hina churan, Nerudapa mana
rikuqta rikunanpaq atiyñinta willaspa.
"Ñawiykikuna Pablo allpa qara patanmanta
aswan ukhumanmi yaykurqa. Chakiykikuna,
Pablo granitukunamanta aswan karu
aqukunatam sarurqa" ninqa, Nerudapa
mana hawa kaqlata rikunapaq,
musyanapaqpas atiyñinmi.

Kawsaypa atipaynin:

Kay hawaq rimayqa Nerudaqa runapa
kawsayninpa sayayninkunata atipasqanmi,
allpapa, aqupa, sunquchakuykunapa,
munakuypa, misk'iykunapa, wañuypapas
ukhu kayninta maskhaspa.
"Munakuyniyki, Pablo yuyayniykitam huk kuti
huk kutita mana sayk'uspa ch'eqtarqa.
Singayki, Pablo misk'a p'anqamanta aswan
karu t'ikakunatam mutiykurqa" ninqa,
Nerudaqa musyaykunata,
sunquchakuykunatapas atipasqanmi.

Rurasqanpa wiñaypaq kaynin:

"Rurayniykikuna, Pablo wiñaypaqmi
qhipakurqa" ninqa, Nerudapa wiñaypaq
kawsayninmi hatunchasqa, paypa
kawsayninwan wañuyninmantapas atipasqa.

Hawaq rimay maskhay hina:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa hawaq
rimayninmi huk maskhay ruway hina,
musyaykunawan, sunquchakuykunawanpas
puriy, chayqa kawsaypa sayayninkunamanta
aswan karuqmanmi purin.

Neruda wiñaypaq:

Kay hawaq rimayqa Nerudata wañuyta
atipasqa runa hinam rikuchin.

Yuyaychasqa (Resumen): ***ÑAWNYKIKUNA
TARIPUQ***qa Pablo Nerudapa hawaq rimayninwan
kawsaypa, runapa kawsayninpa sayayninkunata
atipanapaq atiyñinmi, wiñaypaq kawsayta saqispa.

PE 32. PILLATAQ TAPURQA:

(32. Alguien preguntó:)

*¿Imatam Pabluta nirqa? ¿Imatam Pabluta rurarqa?
 ¿Maypim Pabluta
 paqarirqa? ¿Pitaq
 Pabluta karqa? ¿Imatam
 Pabluta qillqarqa?
 ¿Maypim Pabluta
 wañurqa? ¿Pitaq Pabluta
 munakurqa? ¿Imayna
 masikunata Pabluta
 karqa? ¿Maypim Pabluta kawsarqa? ¿Llakirqachu
 Pabluta? ¿Kusisqachu Pabluta karqa? ¿Waqarqachu
 Pabluta? Chaymantaqa kutichirqani: Ch'askakunata,
 killatapas qhaway paykunapiqa sapa kutichaytam
 tarinki...*

117

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "PILLATAQ TAPURQA:"
 sutichasqa, Pablo Nerudapa kawsayninpa,
 rurasqanpa tapuykunata churakun, huk hawaq
 rimaypa kutichiywanmi, tukuy pachawan tupayman,
 yuyaychanamanpas waqyakuspa.

Tapuykunapa huñunakuyñin:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa kawsayninpa
achka rakinmanta tapuykunata churan:
paypa paqarimuynin, rurasqan, munakuynin,
masinkuna, kawsaynin, wañuyninpas.
Kay tapuykunaqa Nerudapa
ñawinchaykuqninpi musyakuyta,
munaytawanmi rikuchin.

Hawaq rimaypa kutichiyñin:

Chiqap kutichiykunata haywanapaqmi
mana, kay hawaq rimayqa "ch'askakunata,
killatapas qhaway"manmi waqyakun,
paykunapiqa tukuy tapuykunapa
kutichiyñinmi kasan.

Kay hawaq rimaypa kutichiyñinqa tukuy
pachapa hatun kayninpi yuyaychanaman,
yuyayta maskhanamanpas waqyakun.

Tukuy pachawan tupay:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa
kawsayninwan, rurasqanwanpas tukuy
pachawan tupaykusqanmi, chayta
yachanapaqqa mana hawa kaqlлата
qhawanaykichu.

Pachamama, tukuy pachapas Nerudapa
hawaq rimayninpi chaniyuq rakinkunam.

Yuyaychanaman waqyay:

Kay hawaq rimayqa ñawinchaykuqta
yuyaychanaman, sumaq kaypi, pachapa
pakakusqanpipas kutichiykunata
maskhanamanpas waqyakun.

Kay hawaq rimayqa Nerudata paypa hawaq
rimayninwan, pachamamawanpas
riqsinapaqmi waqyakun.

Yuyaychasqa (Resumen): ***PILLATAQ

TAPURQA:***qa huk hawaq rimaymi, Pablo Nerudapa
kawsayninmanta, rurasqanmantapas yuyaychanapaq
waqyakun, tapuyninchikpa kutichiyñinkuna tukuy
pachapa yuyaychananpi kasqanwan.

119

PE 33. PABLO ISLA NEGRAPI, WAQAYPA WAN MUSYAYKUNAPA RURANAN

(33. Pablo en Isla Negra, fábrica de lágrimas y sensaciones)

Chay Isla Negraman chayaqkuna rumikunapi

*yuyayniykita churasqatam
tarinku. Hanaq pachapi
qillqakunawan llanthuyusqa.
Quchapa ch'aki
wayrankunawan llanp'usqa.
Huk pisqupa takiyñinpiñapas
Ñam, ripuqtinqa, kutiyta
munanku. Ichapas,
huertaykita mana saqiyta*

*munankuchu, huk kuti huk kutitapas kawsay
rikuyninkunata qhawanku sunqunkunapi
chhapaqsasqa kananpaq. Wasinkuman kutimuqtin
waranqa waranqa karu kaykuna kachaqtinpas
siprespa misk'iyñinta quchapa waqayñintapas
musinkuraqmi. Wiñaypaq ruruq yupayniykikunata
maskhanqaku. Imaraykuchus sunqunkunata
saqisqanku qanta yanapanapaq, qanmanta
ruwanaykipa mana atipana yachayñinta
ñawinchaypaqpas... Isla Negraqa sunqukunawanmi
hunt'asqa.*

CH'UYANCHASQA

(Análisis)

Kay hawaq rimayqa, "PABLO ISLA NEGRAPI,
WAQAYPA WAN MUSYAYKUNAPA RURANAN"
sutichasqa, Isla Negraman waturikuyta, Pablo
Nerudapa wiñaypaq kasqanpa sunqunwan
musyanatawanmi hap'in.

Nerudapa yuyayninpa kasqan:

Kay hawaq rimayqa Isla Negra
waturikuqkuna Nerudapa sunqunta
"rumikunapi churasqata", "hanaq pachapi
qillqakunawan llanthuyusqa"ta, "quchapa
ch'aki wayrankunawan llanp'usqa"tapas
tarisqankum willakun.

Kayqa Nerudapa Isla Negrapa sapa
k'uchunpi kasqanmi, pachata paypa
sunqunwan hunt'aspa.

Sunqupa tupayñin:

Kay hawaq rimayqa waturikuqkuna
Nerudawan, paypa rurasqanwan
musyasqan sunqupa tupayñinmi willakun,
paykunaqa pachawan llasikuspa qhipakuyta
munan.

"Ñam, ripuqtinqa, kutiyta munanku Ichapas,
huertaykita mana saqiyta munankuchu, huk
kuti huk kutitapas kawsay rikuyninkunata

qhawanku sunqunkunapi chhapaqsasqa
kananpaq" ninqa, rurasqa tupaymi.

Kawsaypa wiñaypaq kaynin:

Kay hawaq rimayqa Isla Negraman
waturikuypa wiñaypaq yuyariyninmi willakun,
paykunaqa wasinkuman kutimuqtinpas
siprespa misk'iyñinta, quchapa
waqayñintapas musinku.

"Wasinkuman kutimuqtin waranqa waranqa
karu kaykuna kachaqtinpas siprespa
misk'iyñinta quchapa waqayñintapas
musinkuraqmi" ninqa, Isla Negraqa
waturikuqkunapa sunqunpi chhapaqta saqin.

122

Nerudapa kawsaynin:

Kay hawaq rimayqa Nerudapa wiñaypaq
kawsayninmi hatunchasqa, paypa "ruruq
yupayniykuna" sapa kuti waturikuqkunawan
tarisqa.

"Imaraykuchus sunqunkunata saqisqanku
qanta yanapanapaq, para seguir leyendo de
ti la magia de tus obras..." ninqa,
waturikuqkunaqa Nerudapa kawsayninwan
hukllachakun.

Isla Negra sunqupa pachan hina:

Kay hawaq rimayqa "Isla Negraqa
sunqukunawanmi hunt'asqa" nispa tukukun,
chayqa Nerudapa kasqanwan, payta
waturikuqkunapa sunqunwanpas hunt'asqa.

Yuyaychasqa (Resumen): ***"PABLO ISLA NEGRAPI,
WAQAYPA WAN MUSYAYKUNAPA RURANAN"***qa
huk hawaq rimaymi, Isla Negraman waturikuypa
kawsayninmi willakun, Pablo Nerudapa wiñaypaq
kasqanpa sunqunwan musyanata, hawaqwan paypa
yupaychaqninkunawan sunqupa tupayñinpas
hatunchaspa.

PE Alfred Asís
PE Alfred Asís P'angankuna
(Libros de Alfred Asís)

“Encuentro con Pablo Neruda”

“Fábrica de letras del alma”

“Cien cielos de Isla Negra”

“Poesía sensible y un cuento de gatos”

“El bosque en peligro”

“Hijos benditos”

“Chile Brasil Irmãs Poetas”

“Chile hecho Poesía”

¿Por qué Padre?

"Sensibilidades"

“Muchas cosas del alma”

"A mi tierra"

"Marcha por la paz"

“Duetto maravilloso”

Con Sandra Galante de Brasil

“Almas desnudas, cuerpos ardientes”

con Astrid Sofía de Colombia

“Amor desde el alma”

Con Rossibel Ipanaqué de Perú

“Mensajes y poesía”

“Amor puro, puro amor”

"Mi paso por la patagonia chilena"

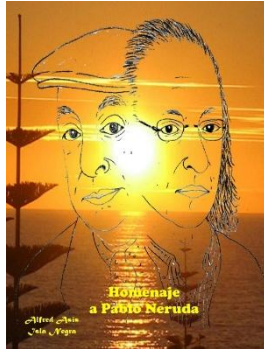
“Cosecha de Isla Negra”

“Gatos rescatados”

“Encuentro con Rapa Nui”
“Poesía y relato”
“Deseos ardientes”
"Gráfica poética I"
"Gráfica poética II"
"Gráfica poética III"
"Encuentro con César Vallejo"
"Del alma y de la tierra"
"Títulos sugeridos" Sugeridos por poetas
"Epígrafes, frases y otros"
sugeridos por poetas
**“Encuentro con Pablo Neruda, español-
portugués”**
“Puro amor, amor puro”
“Filosofía simple”
“Filosofando con las aves de Isla Negra”
“Espíritu de Isla Negra”
“Comportamientos”
“De mar a cordillera” con Yaky García
“Poesía a dos versos”
“Palabras Del alma”
“Cartas de amor”
“Primavera en tus ojos”
“Cuentitos reales de gatitos de Isla Negra”
“Reflexionando”
“La historia de Camil”
“Buenas enseñanzas y picardías”

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

“Mensajes”
“Rapa Nui”
“Rumbo a la incierto”
“Extinción o realidad”
“La historia del Michu”
“Un cuento de gatos”
“Peligro en el altiplano”
“Hamed”
“¿Qué?”
“Sueños intactos”
“Entre conciencia y alma”
“Alma de Chile”
“Homenaje a César Vallejo”

Aquí tienes la traducción de esa información detallada sobre el registro y los idiomas, traducida al Quechua del Sur:

127

PE QILLQA YUPAYCHAY WAN RIMAYKUNA
(Registro y Lenguajes)

"PABLO NERUDAPAQ HATUN YUPAYCHAY"
(*"Homenaje a Pablo Neruda"*)

- Uyarina-Rikuna wan Qillqa: (*Audio-video y texto*)
- Rimaykuna: Kastilla simi, China simi, Inlis simi, Portugal simi, Suwisa simi, Fransis simi, Aleman simi, Italya simi. (*Español, chino, inglés, portugués, sueco, francés, alemán, árabe, coreano, quechua, mapudungo, danés e italiano.*)

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

YUPAYCHAY WAN WAKAYCHAY

(Registro y Propiedad)

Kay Qillqa Ruwasqa (p'anqa) "PABLO

NERUDAPAQ HATUN YUPAYCHAY" sutiyuqqa

Alfred Asís sutipaqmi yupaychasqa, kikinpa qillqa

sutinwanpas. (Registro a nombre de Alfred Asís,

seudónimo inscrito, la propiedad de Obra

Literaria (libro) titulada: HOMENAJE A PABLO

NERUDA.)

- **Yupay: 2025-A-5202**
- **Yupaychayta mañakuq: Alfred Asís, kikinpa qillqa sutinwanpas.**
- **Saqillasqa wakaychayta ruraraqanku, tukuy derechukunatapas pagarqanku. (Solicitó la inscripción, Alfred Asís, seudónimo inscrito. Se hizo depósito legal y pagaron derechos correspondientes.)**

**PE HAWAQKUNA, QILLQAQKUNA WAN PACHAPA
WAWAKUNAN**

(POETAS, ESCRITORES Y NIÑOS DEL MUNDO)

- **Mana mich'asqa yaykuy, chaynataq
ch'uullwinapaqpas: (Libre acceso y para
imprimir:)**

**http://alfredasis.cl/index_convocando.htm
Antologías-recopilaciones**

"UN POEMA A PABLO NERUDA"

"MIL POEMAS A PABLO NERUDA"

"MIL POEMAS A CÉSAR VALLEJO"

"MIL POEMAS A MIGUEL HERNÁNDEZ"

"MIL POEMAS A JOSÉ MARTÍ"

"MIL POEMAS A ÓSCAR ALFARO"

"MIL POEMAS A SOR TERESA DE CALCUTA"

"A GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ"

"HOMENAJE A JOSÉ MARÍA ARGUEDAS"

"I SEMILLERO VALLEJIANO"

"II SEMILLERO VALLEJIANO"

"Los niños de la Escuela Poeta Neruda de Isla Negra"

"HOMENAJE A VINICIUS DE MORAES"

"CENTENARIO DE NICANOR PARRA"

"HOMENAJE A CÉSAR ALVA LESCANO"

"HOMENAJE A LA MUJER DE BOLIVIA"

"¿POR QUÉ, MÉXICO" A LOS DE AYOTZINAPA

"HOMENAJE A ANA FRANK"

"HOMENAJE A MARA L. GARCÍA"

"HOMENAJE A LUIS WEINSTEIN"

"Epígrafes"

"Títulos sugeridos"

"Homenaje a Túpac Amaru"

"Homenaje a las voces celestiales"

"Homenaje a Alfonsina Storni"

"Homenaje a Federico García Lorca"

"Gatos poetas"

"Homenaje a Antonio Machado"

"Gabriela Mistral del Valle natural"

"Identidad de los pueblos"

"Homenaje a Martin Luther King"

"Homenaje José Carlos Mariátegui"

"Sociedades enfermas"

"Homenaje a Jorge Luis Borges"

"Homenaje a Víctor Jara"

"A los niños de Siria"

"Homenaje a Mario Benedetti"

"El agua de vida"

"Poetas y niños en navidad"

"Todos somos África"

"Cartas a Donald Trump"

"Homenaje a Miguel de Unamuno"

"Homenaje a Rubén Darío"

"Homenaje a Ángel Parra"
"III Semillero vallejiano"
"Homenaje a Diana de Gales"
"Pachacútec y Atahualpa"
"103 Años de Nicanor Parra"
"I SEMILLERO MISTRALIANO"
"Homenaje a Ciro Alegría"
"Homenaje a Benito Juárez"
"Homenaje a Poli Délano"
"Niños de México y Sor Teresa de Calcuta"
"Un borde azul para Bolivia"
"Centenario de Violeta Parra"
"Mil almas, mil obras"
"Homenaje a Danilo Sánchez Lihón"
"Reflexiones"
"Positivo"
"VersAsís"
"Alerta niños y padres del mundo"
"A Miguel de Cervantes Saavedra"
"Homenaje a Thiago de Mello"
"Homenaje a Luis Yáñez Pacheco"
"Susurros al oído"
"Décimas y otras letras a la paz"
"Gracias a la vida" (MOMENTOS)
"Centenario de César Alva Lescano"
"Insólita esperanza" LA PAZ EN COREA
"Homenaje cascos blancos de Siria"

"Sonetos y otras letras"
"IV Semillero Vallejiano"
"Family"
"Eros-Ticum"
"Niños de paz y humanidad"
"Homenaje a Charles Baudelaire"
Homenaje a "Cantinflas"
"Aborto"
"Nicaragua Detente"
"Los nuestros"
"Paz y felicidad de la humanidad"
"Detrás de la puerta"
"Sociedades"
"Al Padre Víctor Hugo Tumba Ortiz"
"Todos somos culpables"
"De la tierra al cielo"
"Los poetas en navidad"
"Buenos deseos para el 2019"
¿Qué pasa contigo Venezuela?
"Color de piel"
"Bendita naturaleza"
"Amor y semejanza"
Concurso, creación "VersAsís"
VersAsís de Myriam Rosa Méndes de Cuba
VersAsís de Ana María Galván Rocha
Juan Fran Núñez Parreño miles de poemas
Magali Aguilar Solorza miles de poemas

Hanna Barco miles de poemas
Elías Antonio Almada miles de poemas
José Martínez Alderete miles de poemas
Varenka de Fátima miles de poemas
José Santiago miles de poemas
Elisa Barth miles de poemas
Fidel Alcántara Lévano miles de poemas
"VersAsís a personajes"
"Los niños de Cali-Colombia"
"Homenaje al día de la tierra"
"Amor de mar a cordillera"
Memorial de Isla Negra "Danilo Sánchez Lihón"
René Arturo Cruz-Mayorga miles de poemas
Ximena Sánchez, Santiago de Chuco
"V Semillero Vallejano"
Foncho Ferrando miles de poemas
Ricci Keun miles de poemas
Maura Sánchez miles de poema
Homenaje al natalicio 115 de Pablo Neruda
Homenaje a los 100 años de Los Heraldos Negros de
César Vallejo
Homenaje Desde Isla Negra Al Oriente
Mujer Versus Hombres
Semillero mundial de los niños (Niños del mundo)
Los niños del frío y el hambre
Desde Isla Negra al Oriente (Poetas de Oriente)
II Semillero Mistraliano (Niños de Chile)

[http://alfredasis.cl/ASIS AMAZONAS.pdf](http://alfredasis.cl/ASIS_AMAZONAS.pdf)
[Jairo Dealba "VersAsís"](#)
[Homenaje al aniversario de la muerte de Neruda](#)
[Homenaje a Víctor Paz Estenssoro](#)
[Homenaje a la "COP25" Poetas y niños del mundo](#)
[Bringham Young University Taller VersAsís de Mara L. García](#)
[La alegría debe llegar, América convulsionada](#)
[VI Semillero Vallejano](#)
[Medio ambiente-cambio climático. Litoral de los poetas](#)
[Desde Cuba a José Martí](#)
[Tres días de duelo a César Alva Lescano](#)
[Habla el alma 2020](#)
[Homenaje a Germán Patrón Candela](#)
[Pueblos ancestrales](#)
[César Alva Lescano, miles de poemas](#)
[Juanita Conejero, miles de poemas](#)
[Eric Cobas, miles de poemas](#)
[Escuela 80520 niños de Santiago de Chuco](#)
[Escuela 80521 niños de Santiago de Chuco](#)
[Escuela 80522 niños de Santiago de Chuco](#)
[Escuela 80523 niños de Santiago de Chuco](#)
[Colegio César Vallejo niños de Santiago de Chuco](#)
[Colegio Idelfonso](#)
[Colegio Karl Weiss](#)
[Colegio Virgen de la puerta, Salaverry](#)
[Colegio Ciencias Integradas, Salaverry](#)

Colegio: I. E. Eduvigis Noriega de Lafora N° 35
Guadalupe

I.E. José Carlos Mora Ortiz, Limoncarro-Guadalupe
Corporación de Educación Popular, Trujillo

Colegio: I.E.P Louis Pasteur, Laredo
Escuela Alto Trujillo

I. E. Daniel Becerra Ocampo, Moquegua
Colegio Belen

Colegio matemático católico
Universidad María Auxiliadora

Colegio: I.E. Inmaculada Concepción-Tumbes
Súper luna en el año bisiesto 2020

Día del amor y la amistad 2020

Mil frases del mundo

Homenaje a la mujer 2020

"Semejantistas" 2020

Homenaje a médicos y enfermeros COVID-19

Homenaje a "Marco Martos Carrera"

Homenaje a "Fidel Alcántara Lévano"

Homenaje a José Luis Castro de El Cusco

Homenaje a las trece rosas

Hambre en pandemia

Homenaje a Malala Yousafzai

Homenaje a Ernesto Kahan

Esperanza viva

Homenaje a René Aguilera Fierro

Espíritus de Antonio Huillca Huallpa y Túpac Amaru

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

www.alfredasis.cl/ASIS-ALMA-ISLANEGRA.pdf

[Alma de Rapa Nui](#)

[“Premio Alfred Asís 2020” Irene Fernández](#)

[Homenaje a Jorge Aliaga Cacho](#)

[Alma de Santiago de Chuco,](#)

[Capulí, Vallejo y su tierra,](#)

[Poetas del mundo Isla Negra](#)

[Homenaje a Tania Castro González de El Cusco](#)

[Semillero mundial de los niños 2021](#)

[Homenaje a Leoncio Bueno](#)

[Homenaje a Víctor José la Chira](#)

[Homenaje a Octavio Paz](#)

[Homenaje a los poetas y escritores de Brasil](#)

[Homenaje a los poetas y escritores de Argentina](#)

[Homenaje a los poetas y escritores de España](#)

[Homenaje a los poetas y escritores de México](#)

[Los poetas y escritores en pandemia](#)

[Semejantistas con más de dos mil poemas](#)

[virtuales](#)

[Isla Negra virtual 2021](#)

[La Paz y no la guerra](#)

[con el Círculo Universal](#)

[de Embajadores de la paz](#)

[Francia-Suiza](#)

Vallejianos, revista del norte, Trujillo-Perú
Semillero San miguelino El Callao Perú
Semillero mundial 2022
Homenaje a Lionel Messi
Homenaje a Lucy Carlosama
Premio Alfred Asís 2022 Aurora Mendiberry
Congreso Georgette de Vallejo
Cien poemas a Neruda
Homenaje a Rafael Cadenas
Semana Nerudiana 2023
VersAsís a Neruda 50 años 2023
Homenaje a Narges Mohammadi, premio Nobel de la
paz 2023
Escuela Literaria Municipal Alfonsina
Escuela Literaria Municipal Alfonsina-2
Semillero de los niños de Panamá
Semillero de los niños de Chimbarongo
Semillero de los niños de Brasil
Embajadores Círculo Universal de la paz por Israel-
Líbano
Dos Círculos rojos
Escudos de México
Mujeres de octubre
Homenaje a Ricardo Ferrando Keun
Pintores 2023
II Congreso Georgette Philippart, Aula Capulí
Homenaje a Vincent Van Gogh

Sublimes creaciones 2024

Semillero de Quiruvilca

Primavera 2024

Poetas de paz 2024

Semillero de los niños y adolescentes por la paz

Homenaje a Pepe Mujica de Uruguay

Homenaje a María Edwards McClure

Semillero mundial 2024

Año de la paz 2025-1

Año de la paz 2025-2

Año de la paz 2025-3

Premio edición: Gabriela Barraza

Homenaje a Carlos Augusto Salaverry

**PE "VersAsís" – P'anqa Rimaypa Huk Musuq
Kaynin**

("VersAsís" son una forma poética)

Kay Qillqaypa Hatun Rikch'ayninkuna:

***(Características principales de esta forma de
escritura:)***

Churaynin *(Estructura):*

**Musuq qillqay kaykunata ruranapaq ancha
chaniyuq ruwayqa VersAsísmi. Chayqa pusaq
versukunapa huk churayninmi, rimaykuna
iskaymanta tawaman yupayniyuq kaspá, tawawan
qatispa iskaywan tukuspa, maypichus huk
yuyayta, huk sutitapas wiñachiyta atin. Tukuy
pachapaq qillqasqa hatun p'anqaqa waranqa
VersAsís-ta churarqa, antologiakunapipas chay
kikinmanta qillqasqam kachkan. Chaymi
sunquchakuywan Brasilmanta José Hilton Rosa
qillqaqtawan Cubamanta Eric Cobas taki-
qillqaqtapas suñaykunata haywarqani, chaymanta
wak 15 runakunapas kikinpa VersAsís
p'anqankunawan suñayasqa karkanku, 50
rurasqankunawan. Tukuy paykunaqa kikinpa
rurayniypi llusqisqam kachkan.**

Chaykunaqa uchuy hawaq rimaykunam, iskay
estrofamanta, sapa estrofa tawa versukunayuq.

Versukunaqa huk rima rikch'ayta qatinan,
asonante utaq consonante rima kaspa.

Munaynin (*Propósito*):

"VersAsís"-pa munayninqa runakunamanta,
ruwaykunamanta utaq chaniyuq yuyaykunamanta
yuyaykunata huñuytawan sunquchakuykunata
churaymi. Yuyaytawan kamay yachayta
kallpachanapaqmi maskhanku, rimaykunawan
pukllayta, ukhu yuyaykunatapas tarinapaqmi
waqyakun.

140

Yuyaychasqa (*Temática*):

Yuyaychasqaqa qispi kawsaymi, chaymi achka
rikch'ay yuyaykunata, qhawaykunatapas
hap'inapaq saqillan. Yuyaychasqaqa ukhuta
maskhasqam kanan, musuq qillqay kayniyuq
kanapaq yuyaychasqa.

Haqayllay (*Accesibilidad*):

Churaynin allinta kamasqa kachaqtinpas,
"VersAsís"-kunaqa tukuy watayuq runakunapaqmi
rurasqa, wawankunata, hatun runakunatapas
hap'ispa. Churaynin mana achka hark'anakunayuq

**kananpaqmi yuyaychasqa, chaypiqa mayqin
runapas paykunata rurayta atinanpaq.**

**Yuyaychasqa (Resumen): "VersAsís"qa huk
musuq p'anqa rimay kaymi, huk chiqap
churaytawan qispi kamayta hukllachaspa,
yuyaychanamanwan rimaywan pukllaymanpas
waqyakuspa.**

“VersAsís”

Mil VersAsís 2022

PE “VersAsís” Ruraypa Suñaykunan

(Premios edición de “VersAsís”)

50 "VersAsís" Ana María Galván Rocha

50 "VersAsís" Mara L. García

50 "VersAsís" Justo A. Pérez Betancourt

50 "VersAsís" Elisa Barth

50 "VersAsís" Damaris Marrero Lupo

50 "VersAsís" Maura Sánchez Benites

50 "VersAsís" José Hilton Rosa

50 "VersAsís" Fidel Alcántara Lévano

50 "VersAsís" Conceição Maciel

50 "VersAsís" Ernestina Lumher

50 "VersAsís" Magali Aguilar Solorza

50 "VersAsís" Ernesto R. del Valle

50 “VersAsís” Paulo Vasconcellos

50 “VersAsís” Rossibel Ipanaqué Madrid

50 “VersAsís” Roselena de Fátima Nunes F.

PE Alfred Asís Suñay 2021

(Premio Alfred Asís 2021)

Pachapa Wawa Muru Wasi (Semillero mundial de los niños) — Pachapa Yachakuqninkuna.

18 yachakuqkunam suñayasqa: (18 alumnos premiados:)

1 DE 18 - Premio 2021 edición a
[Cícero Livino da Silva Neto](#)
Brasil

2 DE 18 - Premio 2021 edición a
[Pablo Esteban Campos Mena](#)
Perú

3 DE 18 - Premio 2021 edición a
[Sofía Andrade](#)
Panamá

4 DE 18 – Premio 2021 edición a
[Adriana Sáez Rivera](#)
Panamá

5 DE 18 – Premio 2021 edición a
[Liliana González](#)
México

6 DE 18 – Premio 2021 edición a
[Sabrina León](#)
México

7 DE 18 – Premio 2021 edición a
[Mayra Ayelén Jiménez](#)
Argentina

8 DE 18 – Premio edición
[Gabriela Barraza](#)

Chile

Alfred Asís, Isla Negra-Chile. Poeta del mundo

Otros Premios

Alejandro Fernández Holguín
Viaje a Cusco
Visita distinguida de El Cusco
Cajamarca-Perú

Stephany Alcántara Tello
Cajamarca-Perú
Premio Gabriela Mistral
Obras completas
Cajamarca-Perú

144

Miriam Curo Zapana
Moquegua-Perú
Obra José Carlos Mariátegui

Matilda Herrera
Caldera-Chile
Mil poemas a la paz

Premios ediciones niños del mundo

Francisca González, Chile
En espera de archivo

Alumnos de Panamá
En espera de archivos

Alumno de Perú
En espera de archivo

145

Aurora Mendiberry, Argentina

Irene Fernández, Asturias-España

PE YACHAY RIMAY

(Frase de Sabiduría)

Hukllataqmi *(Solamente)*

hatun sunquyuq *(los grandes de espíritu)*

wan allin sunquyuq *(y de alma bondadosa)*

**runakunaqa paykuna ruwanku, rikunkupas,
musyankupas** *(sienten, ven y hacen las cosas)*

sunqunkunamanta *(desde el corazón)*

mana kamachikuywanllachu *(y no por obligación)*

mana wakpa munayninwanpas *(ni por influencias
ajenas)*

paypa munayninpaq. *(a su voluntad.)*

146

Alfred Asís

Han destrozado el mundo que se encuentra al borde del colapso.

Han ensuciado y cambiado los acuerdos de la creación.

La convivencia pacífica, la agresión es parte de un sistema personal y autoritario.

Las arcas fiscales, que han sido un patrón de “servirse” de todo lo que esté a mano.

El entendimiento, ya no es tal, se vocifera ante cualquier tema que no le agrada a otros.

El diálogo civilizado, no hay razonamiento cada uno ve, siente y se expresa a su manera.

La palabra, se ha tergiversado, han cambiado la originalidad del dialecto y su simple comprensión.

La paz, la han transformado en guerra, en ataques a pueblos y a individuos, la cuestión es vender más armas y apoderarse de los más débiles.

La naturaleza, la han ensuciado, han derramado elementos que matan, la han depredado y quemado.

Los animales, los han encerrado, cazado y les han infringido sufrimientos a los cuales no tienen escapatoria.

El mar, lo han depredado, capturado indiscriminadamente a los peces, las ballenas y ensuciado sus aguas con elementos químicos, plásticos y basura.

Los cuerpos, los cambian, les ponen aditivos, los ensucian para tratar de cambiar lo que la creación les dio.

El “todos” que ha sido universal, lo han desarticulado y desarmado a gusto y placer, tratando de imponerlo a todos los que lo acepten.

Traducción:
Bella Clara Ventura

They have destroyed the world that is on the brink of collapse.
They have stained and changed the agreements of creation.

Peaceful coexistence, aggression is part of a personal and authoritarian system.
The fiscal resources, which have been a pattern of "use" of everything that is at their hands.
The understanding, it is no longer such, it shouts before any subject that does not agree with others.
Civilized dialogue, no reasoning each one sees, feels and expresses himself in his own way.
The word, has been misrepresented, they have changed the originality of the dialect and its simple understanding.
Peace, they transformed into war, into attacks to peoples and individuals, the question is to sell more weapons and grasp the weakest.
Nature, they have dirty it, they have spilled elements that kill, they have depredated and burned it.
Animals, have been locked up, hunted, and inflicted suffering from which they have no escape.
The sea, they have depredated it, captured indiscriminately the fish, the whales and polluted its waters with chemical elements, plastics and garbage.
The bodies, they change them, they put additives on them, they dirty them to try to change what creation gave them.
The "everyone" that has been universal, has been dismantled and disarmed at ease and pleasure, trying to impose it to all who accept it.

Traducción:
Bella Clara Ventura

Ils ont détruit le monde qui est au bord de l'écroulement.
Ils ont souillé et changé les accords de la création.

Coexistence pacifique, l'agression fait partie
d'un système personnel et autoritaire.
Les caisses budgétaires, qui ont été un modèle d'
"utiliser" tout ce qui est à portée de main.
L'entendement, n'est plus le même, ça hurle
face à tout sujet que les autres n'apprécient pas.
Le dialogue civilisé, plus de raisonnement.
Chacun y voit, ressent et s'exprime à sa façon.
Le mot, a été troqué, il a changé
l'originalité du dialecte et sa simple compréhension.
La paix s'est transformée en guerre, en attentats
contre les peuples et les individus, il s'agit de vendre
davantage d'armes et de s'emparer des plus faibles.
La nature, ils l'ont salie, ils y ont renversé
des éléments qui l'ont tuée, ils l'ont négligée et l'ont brûlée.
Les animaux ont été enfermés, chassés et soumis à des
souffrances, sans la moindre échappatoire.
La mer, ils l'ont dépravée, ils ont capturé sans discernement
poissons et baleines et ils ont pollué les eaux avec
des éléments chimiques, des plastiques et des déchets.
Les corps, ils les changent, ils y mettent des additifs, ils les salissent
afin de tenter de bouleverser ce que la création leur a donné.
Le "tout le monde" qui a été universel, fut démantelé
et désarmé à l'aise et au plaisir, pour essayer de l'imposer
à tous ceux qui l'acceptent.

Hanno distrutto il mondo che è sull'orlo del collasso.
Hanno sporcato e cambiato gli accordi della creazione.

La convivenza pacifica, l'aggressività
fa parte di un sistema personale e autoritario.

Le casse tributarie, che sono state un modello per
"servire" tutto ciò che è a portata di mano.

L'intesa non è più tale, è divulgata prima di qualsiasi tema
che non piaccia agli altri.

Il dialogo civile, non c'è ragionamento, ognuno vede,
sente e si esprime a modo suo.

La parola è stata distorta, l'originalità del dialetto
e la sua semplice comprensione sono cambiate.

La pace l'hanno trasformata in guerra, in attacchi a popoli e individui,
la questione è vendere più armi e sequestrare i più deboli.

La natura, l'hanno sporcata, hanno sparso elementi che uccidono,
l'hanno depredata e bruciata.

Gli animali sono stati rinchiusi, cacciati e gli hanno inflitto
sofferenze alle quali non hanno scampo.

Il mare è stato depredato, catturando indiscriminatamente pesci e balene
e sporcando le sue acque con sostanze chimiche, plastica e immondizia.

I corpi, li modificano, li addizionano, li sporcano per provare
a cambiare ciò che la creazione ha dato loro.

Il "tutti" che è stato universale è stato disarticolato e disarmato
a propria volontà e piacere, cercando di imporlo a tutti coloro che lo accettano.

Traducción:
Elisa Mascia

Traducción
por Malu Otero

Devastaram o mundo que se encontra à beira do colapso.
Conspurcaram e transformaram os pactos da criação.

A convivência pacífica: a agressão é parte de um sistema pessoal e autoritário.
Os cofres fiscais, que tem havido um padrão de “servir-se” de tudo o que está ao alcance.
O entendimento, já não é tal qual; se vocifera ante qualquer tema que não agrade aos outros.
O diálogo civilizado, não há arrazoado, cada um vê, sente e se expressa à sua maneira.
A palavra, tem sido alterada, mudaram a originalidade do dialeto e a sua simples compreensão.
A paz foi transformada em guerra, em ataques aos povos e aos indivíduos, a questão é vender mais armas e apoderar-se dos mais fracos.
A natureza foi poluída, derramaram elementos que matam, foi depredada e queimada.
Os animais foram aprisionados, caçados e foram infringidos sofrimentos dos quais não tinham como escapar.
O mar foi depredado, os peixes e as baleias foram capturados indiscriminadamente e sujaram as águas com elementos químicos, plásticos e lixo.
Os corpos foram mudados por ação dos aditivos químicos, são alterados para mudar o que foi dado pela criação original.
O “TODOS”, que tem sido universal, foi desarticulado e desarmado ao bel prazer de alguns que tratam de impor a aceitação dessas mudanças.

futuro incierto

El prado es enorme
las flores son pocas.

El bosque es enorme
los árboles son pocos.

Los humanos son multitudes
las conciencias son pocas.

El cerebro es el procesador más grandioso
sin embargo, en él
no hay capacidad de humanidad...

En algunos:
un Kilobyte. de memoria
un Kilobyte. de almacenamiento...

Etapas

Si has tenido éxitos en la vida
no te sientas el rey
ni, el que nunca “perderá”
o dejará el lugar a otro...
Porque nada es eterno;
te faltarán las fuerzas
la imaginación;
quizás un día no seas capaz
de seguir como lo hacías antes...

Moraleja:

Sé humilde en tus triunfos
y agradecido en la derrota
que eso será la lección
para incentivar te a hacer lo tuyo
con mayores bríos.

La primera impresión

No dejes que tus ojos y oídos
se lleven la primera impresión
respecto de una persona, o un pueblo...
Lo más importante
es la fuente de procesamiento
que tenemos en el cerebro,
la cual está imbuida de todo
un proceso de educación, valores
y principios que nos han preparado
para analizar y estudiar
antes de decidir o darle características
a una persona en lo particular
o, a un pueblo en general...

Moraleja:

Si no usamos la fuente del cerebro
para analizar situaciones;
cualquier resultado de nuestra impresión
será superficial
y no fuente fidedigna
de lo que se debe pensar.